Araştırma Makalesi/Research Article DOI: 10.47136/asbuhfd.1555742

TİCARİ UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜNDE TAHKİMİN FARKINDALIĞI: TÜRKİYE ARAŞTIRMASI*

Awareness of Arbitration in the Resolution of Commercial Disputes: the Case of Türkiye

Mehmet YÜCE**

Muhammed ÇELİK***

Beyza SAYGIN****

Elif KARDEŞ*****

* Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Birimi SGA-2022-529 numaralı proje kapsamında üretilmiştir.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Bursa/Türkiye, myuce@uludag.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6398-5589.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Bursa/Türkiye, muhammedcelik@uludag.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4829-7304. (Sorumlu Yazar)

**** Arb- Av. Bursa Uludağ Üniversitesi, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Anabilim Dalı, Bursa/ Türkiye, avbeyzasaygin@gmail.com, Orcid: 0000-0002-4243-6545.

***** Av. Bursa Uludağ Üniversitesi, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Anabilim Dalı, Bursa/Türkiye, avelifkardes@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-3516-573X.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 25.09.2024.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 06.12.2024.

Atıf/Citation: Yüce, Mehmet, Muhammed Çelik, Beyza Saygın ve Elif Kardeş. "Ticari Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkimin Farkındalığı: Türkiye Araştırması." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (2024): 914-964.

"**Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır.** / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License."

Öz

Globalleşen dünya çapında yoğunlaşan ekonomik ilişkiler sonucu artan ticari ilişkiler doğal olarak beraberinde birtakım uyuşmazlıklar da getirmiştir. Ticari uyuşmazlıkların çözümünde geleneksel yöntemlerin zaman alıcı ve maliyetli olması nedeniyle günümüzde ekonomik ilişkilerde daha hızlı, daha az masraflı ve ticaret hayatının kesintisiz şekilde devamını sağlayacak nitelikte alternatif çözümler bulma arayışı doğmuştur. Ticari uyuşmazlık çözümünde ticari itibarın ve mevcut ticari ilişkinin korunması için niteliği en uygun ve dünyada en çok tercih edilen alternatif uyuşmazlık çözüm yolunun, tahkim kurumu olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma, Türkiye'de ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim farkındalığını ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ticari uyuşmazlıkların artan karmaşıklığı ve küresel ticaretteki hızlı gelişmelere paralel alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına olan ilgiyi artırmasına rağmen Türkiye için aynı durum söz konusu olamamıştır. O nedenle Türkiye'de tahkimin kurumsallaşması ve kullanım yaygınlığı yeterince gelişmemiştir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında ticaret şirketleri nezdinde tahkim farkındalığına dair bir anket uygulanmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışma, tahkimin bilinirliği, etkinliği, tercih edilebilirliği ve geleceği gibi dört ana boyutta değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, tahkimin bilinirliği ve etkinliği konusunda cinsiyet, eğitim durumu ve yaş gibi demografik faktörlerin etkisi olduğu görülmüştür. Ancak, tahkimin geleceği ve tercih edilebilirliği açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgular, tahkim farkındalığını artırmaya yönelik stratejilerin özellikle eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri ile güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Hız, gizlilik ve maliyet avantajları gibi ticari uyuşmazlıkların etkin çözümünde önemli bir yeri olan tahkimin, farkındalık artırıcı çalışmalarla daha fazla benimsenmesi sağlanabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tahkim, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri, Dostane Çözümler, Ticari İlişkiler, Ticari Şirketler.

Abstract

The intensifying economic relations resulting from globalized economic interactions have naturally brought about certain disputes. In resolving commercial disputes, the traditional methods are often time-consuming and

costly. Given the significant opportunity cost of time in today's world, where economic relationships demand faster, less expensive, and uninterrupted commercial activities, there has been a growing search for alternative solutions. Among the most suitable and widely preferred alternative dispute resolution methods for preserving commercial reputation and existing business relationships is arbitration. This study was conducted to assess arbitration awareness in resolving commercial disputes in Türkiye. Although the complexity of commercial disputes and rapid developments in global trade have increased interest in alternative dispute resolution methods globally, the same trend has not been observed in Türkiye. Consequently, the institutionalization and widespread use of arbitration in Türkiye remain underdeveloped. In this context, a survey was conducted among commercial enterprises to measure arbitration awareness, and the collected data were analyzed. The study evaluated arbitration across four main dimensions: awareness, effectiveness, preference, and future prospects. According to the results, demographic factors such as gender, education level, and age significantly influence the awareness and effectiveness of arbitration. However, no significant difference was found regarding the future prospects or preference for arbitration. These findings suggest that strategies aimed at increasing arbitration awareness should be reinforced through educational and informational activities. Arbitration, which holds a significant place in the effective resolution of commercial disputes due to its advantages such as speed, confidentiality, and cost-efficiency, can gain broader acceptance through awareness-raising initiatives.

Key Words: Arbitration, Alternative Dispute Resolutions, Amicable Resolutions, Commercial Relations, Business Companies.

GİRİŞ

Ticari ilişkilerin küreselleşerek yaygın ve yoğun bir yapıya bürünmesi sonucu beraberinde getirdiği karmaşıklık uyuşmazlıkların çözümünde hızlı, etkili ve daha az maliyetli yöntemlere olan ihtiyacı artırmıştır. Geleneksel yargılama süreçlerinin yavaşlığı ve masraflı olması yanında kimi zaman ulusal mahkemelere duyulan güvensizlik, uyuşmazlıkların çözümünde alternatif yöntemlerin önem kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, tahkim, özellikle ticari uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilen etkili bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Dünya genelinde tahkimin tercih edilme oranı

her geçen gün artmakta; özellikle uluslararası ticarette tarafların uyuşmazlıklarını çözmek için tahkimi tercih ettiği görülmektedir. Türkiye'de ise tahkimin bilinirliği ve etkinliği, uluslararası düzeydeki uygulamalara kıyasla sınırlı kalmış olup, bu durum tahkimin yerel ticari aktörler tarafından ne ölçüde benimsendiği ve tercih edildiği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki ticari şirketlerin tahkime olan farkındalıklarını ölçmek ve tahkim konusunda yaşadıkları deneyimleri ve algılarını incelemektir. Bu kapsamda, ticari şirketlerin tahkimi diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerine göre ne ölçüde tercih ettiği ve bu tercihlerini etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Araştırmanın temel hedefi, tahkimin Türkiye'deki ticari uyuşmazlık çözümündeki yerini belirlemek ve tahkim konusunda farkındalık düzeyini artırmaya yönelik stratejiler geliştirmektir.

Dünya çapında ad hoc olarak ve kurumsal tahkim merkezlerince uygulanmakta ve gün geçtikçe yaygınlaşmakta olan tahkimin, doğrudan veya dolaylı olarak hem adaletin temini hem de ekonomik olarak sağladığı çok sayıda yarar sayesinde ülkemizde de devlet yargısının yükünü azaltacağı ve bireylerin adalete en kısa sürede ulaşmasıyla ticari hayatın devamlılığını sağlayacağı düşünülmektedir. Son yıllarda ülkemizde özellikle başta İstanbul Tahkim Merkezi olmak üzere tahkim merkezlerinin yaptığı çalışmalar ve gerçekleştirdiği atılımlar sayesinde tahkime başvuru günden güne artış göstermiştir. Bununla alakalı olarak İstanbul Tahkim Merkezince 2018 yılında konulan dava istatistiksileri ve İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) verilerine göre; 26 Ekim-31 Aralık 2015 tarihleri arasında dava oranı yüzde 6 iken, 1 Ocak-31 Aralık 2016 döneminde yüzde 27'ye, 1 Ocak-31 Aralık 2017 döneminde yüzde 40'a ulaştığı, 2018 yılının ilk 2 aylık döneminde ise dava başvurusu yüzde 27 olduğu belirtilmiştir. ISTAC Genel Sekreterliğinden alınan bilgiye göre ISTAC'a 2018'de 18, 2019 yılında 27, 2020 yılında 45, 2021'de 94 ve 2022'de 107 tahkim başvurusu yapılmıştır. 2021 yılına ait dava istatistikleri raporda, davaların %70'inin uluslararası tahkim kapsamında olduğu, yerli tahkimin ise %30'da kaldığı belirtilmiştir. Ortalama yargılama süresinin kısalığı ve tarafların milliyet dağılımı da raporda yer almaktadır.[1]

[1] İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC), *Rakamlarla ISTAC*, (İstanbul: ISTAC, 26 Ekim 2015 – 1 Mart 2018), Erişim tarihi Ağustos 06, 2024, https://istac.org.tr/wp-

Bu çalışmanın yapılmasının arkasındaki motivasyon, Türkiye'de tahkimin kullanımına dair bilgi eksikliğini gidermek ve bu sürecin ticari aktörler tarafından daha etkin bir şekilde benimsenmesini sağlamaktır. Türkiye'de tahkimin bilinirliğini ve tercih edilebilirliğini artırmaya yönelik yapılacak bu tür araştırmalar hem akademik alanda hem de uygulama açısından büyük faydalar sağlayacaktır. Tahkim süreçlerinin hızlı, gizli ve maliyet açısından avantajlı olması, bu yöntemin ticari uyuşmazlıklarda tercih edilmesinin önünü açan başlıca unsurlardır. Ancak, bu avantajlara rağmen Türkiye'de tahkimin yaygın bir şekilde kullanılmaması, bu çalışmanın motivasyon kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar, tahkim farkındalığının artırılması ve tahkime olan güvenin tesis edilmesi açısından önemli bulgular sunmakla birlikte, ayrıca ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin yerel ve uluslararası düzeyde nasıl daha etkin kullanılabileceği konusunda yol gösterici olacaktır. Araştırmamızla birlikte doktrin bilgisi ve yurtdışı uygulamalarıyla sınırlı olan ticari ilişkilerde tahkim bilgisi, anket çalışmasıyla somutlaştırılmış ve böylece toplumun nabzı tutularak sonuçlar tüm gerçekliğiyle ortaya konulmuştur. Türkiye'deki ticari şirketler tahkime ne kadar aşinadır? Tahkimin bilinirliği, tercih edilebilirliği ve etkinliği hangi faktörlere bağlıdır? Tahkim süreçlerinin daha geniş bir kullanım alanı bulabilmesi için hangi stratejiler geliştirilebilir? Bu sorular, çalışma boyunca yanıtlanmaya çalışılacak ve tahkim farkındalığının mevcut durumu ortaya konulacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, tahkimin küresel ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ele alınacak; ikinci bölümde tahkim farkındalığını ölçmek üzere yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirilecek; son bölümde ise tahkimin Türkiye'deki geleceği üzerine değerlendirmeler yapılacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

content/uploads/2018/05/rakamlarla_istac_tr.pdf: 2; İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC), *İstanbul Tahkim Merkezi: 2021 Yılı Dava İstatistikleri*, (İstanbul: ISTAC, 2022), Erişim tarihi Ağustos 06, 2024, https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2022/06/ISTAC-2021-Dava-%C4%B0statistik leri-G%C3%BCncel.pdf: 3-6.

I. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLU: TAHKİM

Geleneksel olarak "adalete erişim" kavramı, öncelikle devlet mahkemelerine erişimle sağlanmaktadır.[2] Sermayenin küreselleşmesiyle birlikte serbest piyasada uluslararası faaliyetler ve girişimler dünya ekonomisi içerisinde önemli bir boyut kazanmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak son yıllarda ulusal nitelikten ayrılarak uluslararası boyutlara ulaşan uyuşmazlıklarda hatırı sayılır artışlar meydana gelmiştir. Dünyada alternatif uyuşmazlık çözüm yolları (Alternative Dispute Resolutions, ADR) olarak adlandırılan çözüm yöntemleri de bu gelişmelerin bir sonucu olarak ön plana çıkmış ve kullanılan alternatif kelimesini, kural olarak mahkemelerde uygulanacak olan "yargılama kurallarının" alternatifleri olarak düşünmek mümkündür.[3] Günümüzde ADR'nin artan yaygınlığının yanında modern tekniklerin evrimi de göz önüne alındığında, ADR artık davaya alternatif bir yol olarak değil, genel olarak uyuşmazlık çözümü bağlamında uygun olan bir teknik olarak tanımlamak daha doğru olduğu kanısındayız.[4]

Davalar sadece yasal olarak bağlayıcı sonuçlar doğurmakla kalmaz, aynı zamanda sonuçları, ihtilaflarının dava yoluyla çözülmesi için sözleşme yapmamış olan taraflar için bile bağlayıcıdır. Bu durum dava sürecini ADR'den ayırmaktadır. ADR süreçleri de hukuken bağlayıcı sonuçlar üretebilir, ancak bir ADR sürecinin sonuçları yalnızca bu sürecin ürettiği sonuçlarla bağlı olmak üzere sözleşme yapmış olan tarafları bağlamaktadır. Taraflar alternatif uyuşmazlık çözüm süreçleri için sözleşme yapabilirler, ancak bunu yapmazlarsa her bir taraf uyuşmazlığın dava yoluyla çözülmesini isteme hakkını saklı tutmaktadır. ADR, dava dışında yasal olarak izin verilen tüm uyuşmazlık çözüm süreçlerini kapsayacak şekilde tanımlanabilecektir. ADR, dava dışında her şey olarak tanımlanmaktadır çünkü dava, kanun gereği, varsayılan uyuşmazlık çözüm

---

2 Süha Tanrıver, "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", *TBB Dergisi*, no.64 (2006): 152.

3 Gülgün Ildır, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (İstanbul: Seçkin Yayınları, 2003), 21.

4 Albert Fiadjoe, *Alternative Dispute Resolution: A Developing World Perspective*, First Published (London: Cavendish Publishing Limited, 2004), 9.

sürecidir.[5] ADR, hukukun üstünlüğü bağlamında, mahkeme reformunu desteklemek ve tamamlamak, etkisiz ve itibarsız mahkemeleri By-Pass etmek, verimsizliğin önüne geçmek, uyuşmazlıkların çözümünde halkın memnuniyetini artırmak, kıt kamu kaynakları üzerinde artan talepler, dezavantajlı grupların adalete erişimini artırmak, uyuşmazlıkların çözümündeki gecikmeyi azaltmak, uyuşmazlıkların çözüm maliyetini azaltmak gibi önemli roller üstlenmektedir.[6] Bu yöntem tam kapsamlı mahkeme süreçlerinden daha kısa veya alternatif olan çeşitli uyuşmazlık çözüm mekanizmalarını tanımlamak için sıkça kullanılmaktadır.[7] Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, yargıya alternatif olma amacı güden veya devlet yargısının yerini almayı amaçlayan bir yöntem olmaktan ziyade daha çok küçük çaplı ve kamu düzeninin dışında kalan uyuşmazlıkların adli sorun olmadan çözüme kavuşturulmasını sağlamaktadır.[8] Uluslararası uyuşmazlık çözüm mekanizmaları, müzakere gibi diplomatik yöntemleri ve tahkim gibi yasal yöntemleri içerir ve ikincisi, devletler ve yatırımcılar arasındaki uyuşmazlıkları çözmek için olmazsa olmazdır.[9]

Türkiye'de uyuşmazlıkların çözümünde ADR yöntemleri olarak arabuluculuk, uzlaştırma ve tahkim yolları yaygın olarak kullanılmaktadır.[10] Mevzuatımızda arabuluculuk yolu için Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve ilgili yönetmelik düzenlenmiş, uzlaştırma için Ceza Muhakemesi

---

5 Stephan J. Ware, *Principles Of Alternative Dispute Resolution*, Third Edition: Concise Hornbooks Series (USA: West Academic Publishing, 2016), 6-7.

6 Scott Brown, Christine Cervenak and David Fairman, *Alternative Dispute Resolution Practitioners Guide*, (Washington: Center for Democracy and Government, 1998), 7; Fiadjoe, *Alternative Dispute Resolution: A Developing World Perspective*, 7.

7 Joseph M. McDade David E. Marmelstein, *Alternative Dispute Resolution A Practical Guide for Resolving Government Contract Controversies* (Washington: Defending Liberty Pursuing Justice. 1999), 1.

8 Hakan Pekcanıtez, "Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri," *Hukuki Perspektifler Dergisi*, no.5 (2005): 12- 16.

9 P. J. I. M. De Waart, The Significance Of The Element Of Negotiation in The Pacific Settlement Of Disputes Between States (Netherlands: Springer, 1973), 1- 26.

10 Mustafa Özbek, "İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (I), Birinci Bölüm Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller," *TBB Dergisi*, no. 56 (2005): 91.

Kanunundaki ilgili hükümler ve Uzlaştırma Yönetmeliği; tahkim için ise iç tahkim bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki ilgili maddeler ve milletlerarası tahkim için Milletlerarası Tahkim Kanunu düzenlenmiştir.

A. Tahkim Müessesesi ve Hukuki Görünümü

Uyuşmazlık, tarafların hak ve menfaatleri çerçevesinde aralarında ihtilafa düşmeleridir. Bu ihtilafı görünür kılan ise dava konusu meselelerdir.[11] Dolayısıyla ticari uyuşmazlıklardan kasıt ticari davaya konu uyuşmazlıklardır. Ticari dava ise konusu uzmanlık gerektiren bir ticari uyuşmazlıkta özel mahkemelerce çözüme ulaştırılan davalardır. Ticari davalar, Türk Ticaret Kanunu'nun 4.maddesinde düzenlendiği haliyle mutlak ve nispi ticari davalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mutlak ticari dava tarafların sıfatına bakılmaksızın, kanuni düzenleme kriteri esas alınan, kanuni düzenlemelerden doğan davalardır.[12] Nisbi ticari davalar ise tarafların ticari işletmesiyle ilgili olan ve işin mahiyeti gereği ticari dava sayılan davalardır.[13] Ticari uyuşmazlıklar, adli yargı mahkemelerinin hukuk mahkemelerinde görülmektedir. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda asliye ticaret mahkemeleri, ticari davalara ve ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevli ihtisas mahkemeleri olarak düzenlenmiştir. Genel anlamda ticari uyuşmazlıklar; taraf iradelerine bağlı olan, iflas gibi bazı istisnalar dışında (Örneğin Taşınmazın Aynına İlişkin Uyuşmazlıklar, Tüketicinin Korunması Halleri, TTK 1271/2.md.) kamu düzenini ilgilendirmeyen, özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Kural olarak kişiler arasında meydana gelen uyuşmazlıklar mahkemeler aracılığı ile çözüme bağlanmaktaysa da; maddi hukukta tanınan irade serbestisi prensibinin usul hukukunda uygulanmasının sonucu olarak, aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar yapacakları anlaşma ile bu uyuşmazlık

---

11 Mustafa Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 105.

12 Ömer Ekmekçi, vd., *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk* (İstanbul: Onikilevha Yayınları, 2019), 291

13 Seyithan Deliduman ve Yakup Oruç, "Ticari Davalar," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, no.2 (2012): 103.

hakkında karar verme yetkisini devletin mahkemesinden alarak özel kişilere devredebilmektedirler.[14]

Tahkim, esnekliği, gizliliği, tarafsızlığı ve özerkliği nedeniyle ticari anlaşmazlıkları çözmek için tercih edilen oldukça önemli bir alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemidir.[15] Tahkimin hukuki dayanağı, tarafların yaptıkları tahkim sözleşmesinde yatmakta olup, Model Kanun'daki temel hükümler, bu tür sözleşmelerin uygulanabilirliğini ve kapsamını vurgulayarak, tahkime dayalı bir yaklaşımdan yararlanılmasını öngörmektedir.[16] Tahkim anlaşmalarının çeşitli yönlerini anlamak, formları, tanımları ve hakem heyetinin yargı yetkisi dâhil olmak üzere, anlaşmazlıkların çözümünde geçerliliğini ve etkinliğini sağlamak için gereklidir.[17] Genel olarak, tahkim anlaşmazlık çözümü için değerli bir mekanizma görevi görür ve taraflara geleneksel mahkeme işlemleri dışındaki çatışmaları ele almak için özel ve etkili bir yol sunmaktadır. Tahkim, ihtilaflı tarafların anlaşmak yerine yargılamayı bir hakeme bıraktığı, devlet kontrolü dışında gerçekleşen özel bir yargılamadır ve yasal olarak bağlayıcıdır. Hakemin verdiği karar, mahkeme kararları gibi icra edilir. Ancak tahkim, tarafların hakemin kararına uyacaklarına dair önceden anlaşmaları gerektirir; aksi takdirde uyuşmazlık tahkime götürülemez. Tahkim, yalnızca tahkim sözleşmesi yapan tarafları bağlar. Diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri (ADR) ise uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra bağlayıcı sonuçlar doğuracak sözleşmeler yapmazken, tahkim genellikle uyuşmazlık öncesinde yapılır. Bu nedenle, uyuşmazlık sonrası bakış açısıyla tahkim, dava sürecine daha yakın bir süreç olarak değerlendirilebilir.[18]

---

[14] Ergin Nomer, Nuray Ekşi ve Günseli Öztekin Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016), 15.

[15] Viraj Fulena and Hemant B. Chittoo, "International Commercial Litigation And Arbitration Research Essay," *International Journal Of Social Science And Human Research*, no. 02 (2023): 1313.

[16] Meris Campbell, "Arbitration Agreements," in The Montreal Convention a Commentary, ed. George Leloudas et al (Edward Elgar Publishing Ebooks, 2023), 30- 60.

[17] Michael Chatzipanagiotis, "Arbitration," in *The Montreal Convention a Commentary*, ed. George Leloudas et al (Edward Elgar Publishing Ebooks, 2023), 413-421.

[18] Ware, Principles Of Alternative Dispute Resolution, 8-10.

Ticari uyuşmazlıkların tahkimi, uluslararası ticaretteki anlaşmazlıkların çözümünde yaygın bir yöntemdir ve maliyet etkinliği, hız, gizlilik ve tarafsızlık gibi avantajlar sunmaktadır.[19] Ticari tahkimin seçimini etkileyen faktörler arasında hukuki uzmanlık, itibar, zaman ve maliyet hususları, dava süreçleri ve işletme yöneticilerinin risk algıları yer almaktadır.[20] Uluslararası ticari tahkim, taraf özerkliği, gizlilik ve kararların kesinliği gibi ilkeleri vurgulayarak küresel ticaret ve yatırımdan kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.[21] Adli Yargı İlkeleri, tahkimi taraflar arasında belirli uyuşmazlıkların tahkime götürülmesi için yapılan bir anlaşma olarak tanımlamakta, ilgili taraflarla sınırlı kapsamını ve üzerinde anlaşılan zaman dilimlerine uymanın önemini vurgulamaktadır.[22] Ticari uyuşmazlıklarda devlet yargısına alternatif olarak başvurulan en önemli yollardan birisi de tahkim müessesesidir.

Tahkim niteliği itibariyle tarafların devlet yargısı yerine uyuşmazlıklarını kendilerinin seçmiş olduğu üçüncü tarafa çözdürdükleri bir yargılama yolu olmakla birlikte her ne kadar seçimlik olsa da kararları itibariyle devlet yargısına benzer şekilde bağlayıcı bir özellik taşımaktadır. Uyuşmazlık tarafları, devlet yargılamasına başvurdukları takdirde usule ve esasa ilişkin mevzuatta yer alan tüm kurallara riayet etmiş durumdadırlar. Örneğin mahkemenin dilini, hâkimi (tabii hâkim ilkesi gereği), usule ve esasa uygulanacak hukuku, yargılama süresini, yargılama yerini (ulusal yetki kuralları) vb. kuralları değiştiremezler.[23]

---

19 Elizabeth A. Nkongho, "Alternative Dispute Settlement İn International Law: Resolving Commercial Disputes Through Arbitration," *Saudi Journal Of Economics And Finance* 8, no. 06 (2024): 149-166.

20 Long Tran Viet and Phan Thanh Hải, "Determinants Of Commercial Arbitration Selection to Resolve Disputes: Insights From Vietnamese Managers," *Journal Of International Arbitration* 41, no. 3 (2024): 371-396.

21 M. Ivanets, "The Role and Significance of International Commercial Arbitration in Investment Disputes," *Uzhhorod National University Herald Series Law* 1, no. 81 (2024): 286- 290.

22 Samya Elfatih et. al, "Arbitration Bases For Settling Commercial Disputes İn Accordance With The Provisions Of The Code Of Judgments (Justıce) Comparative Study International Trade Law (Uncitral) In Light Of The Emirati Arbitration Law," *International Journal Of Religion* 5, no. 11 (2024): 242- 252.

23 Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 29.

Nitekim taraflardan birisi bu bağlayıcılığı ihlal ederse mağdur olan taraf icra yoluyla bu kararı uygulatabilecektir.[24]

Yargıma da tahkim ile uyuşmazlığın çözülebilmesi için uyuşmazlığın tahkime uygun olması gerekmektedir. UNCITRAL Model Kanununda objektif açıdan (konu bakımından) tahkime elverişlilik konusunda bir tanımdan kaçınılmış ve her devlete iç hukukunda düzenleme yapabilme yetkisi tanınmıştır.[25] Doktrinde, tahkime elverişlilik düzenlemelerinin tahkimin önünü tıkayacak şekilde dar yorumlanmaması gerektiği belirtilmiştir.[26] Bu durumda bir ticari uyuşmazlığın tahkime uygunluğu konusunda öncelikle bakılması gereken husus iç hukukun uygunluğudur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye'de Tahkime ilişkin mevzuat 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) temelinde yer almaktadır. İç tahkime ilişkin usule HMK uygulanırken, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda başka usul hukuku belirlenmemişse MTK hükümleri uygulama alanı bulmaktadır (Koral, 1947). Mahkeme kararıyla aynı bağlayıcılığa sahip olan hakem kararlarının iptali ve başka ülkelerce tenfizi de mümkündür. Her ülkenin tenfiz hukuku farklı olmakla birlikte 154 ülkenin taraf olduğu Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu (UNCITRAL Arbitration Rule "as revised in 2010") sayesinde yabancı ülkede alınan hakem kararlarının etkinlik alanının genişlediği görülmektedir. Ticari uyuşmazlıkların da kapsamında olduğu ihtiyari tahkim, Türk hukukunda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda (MTK) buna ilişkin kurallarla Türk mevzuatında yer almaktadır. Tahkime ilişkin olarak bu iki kanun arasındaki temel fark yabancılık unsuru taşıyıp taşımadığıdır. İç tahkime ilişkin usule HMK uygulanırken, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda başka usul hukuku belirlenmemişse MTK hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.

Tablo 1: Milletler Arası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tahkim Hükümleri

---

[24] Yves Guyon, *L'Arbitrage* (Paris: Economica, 1995), 421- 424.

[25] Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler* (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2006), 215.

[26] Nomer, Ekşi ve Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku*, 15.

Milletlerarası Tahkim Kanunu	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Uluslararası tahkime uygulanır.	Kural olarak ulusal tahkime uygulanır.
İtiraz hakkından feragate dair düzenleme yoktur.	İtiraz hakkından feragat açıkça düzenlenmiştir (m. 407).
Tahkim sözleşmesinin tabi olacağı hukuka ilişkin düzenleme yapılmıştır (m. 4/3).	Tahkim ulusal hukuka tabidir, ayrıca bir düzenleme yoktur.
Tahkim itirazının kabulü konusunda açık düzenleme yoktur.	Tahkim itirazının kabulü, tahkim sözleşmesinin hükümsüz, tesirsiz veya uygulanmasının imkânsız olmaması şartına bağlanmıştır (m. 413/1).
Geçici hukuki koruma tedbirlerine ilişkin düzenleme tahkimi destekleyici nitelikte yeterli değildir (m.6).	Geçici hukuki koruma tedbirlerine ilişkin tahkim lehine detaylı düzenleme yapılmıştır (m. 414).
Hakemlerin sayısına bağlı olarak şart tutulan bir husus düzenlenmemiştir.	Hakemlerin sayısı birden fazla olursa en az birinin kendi alanında beş yıl veya daha fazla kıdeme sahip hukukçu olması şartı aranır (m. 416/1-d).
Tahkim yargılamasında taraflar yabancı gerçek veya tüzel kişiler tarafından temsil edilebilir (m. 8B/2).	Temsile ilişkin özel düzenleme yapılmamıştır.
Tahkim dilinin Türkçe veya Türkiye'nin tanıdığı yabancı bir devletin dili olabileceği düzenlenmiştir.	Tahkim dili için özel düzenleme bulunmamakla beraber tahkimin yabancı dilde yapılmasına engel yoktur.
Görev belgesi düzenlenmesi kabul edilmiştir (m. 10E/1).	Görev belgesine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır.

Delillere ulaşmada mahkeme yardımına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır.	Delillere ulaşmada mahkeme yardımına yönelik düzenleme mevcuttur (m. 423).
Uygulanacak hukuka ilişkin geniş düzenleme vardır (m. 12C).	Uygulanacak hukuka ilişkin bilinçli olarak düzenleme yapılmamıştır.
İptal davasının açılması hakem kararlarının icrasını kendiliğinden durdurur (m. 15A/4).	Hakem kararlarına karşı iptal davası açılması kararın icrasını durdurmaz (m. 439/4).
Yabancı taraf iptal davası açma hakkından feragat edebilir (m. 15A/5).	Taraflara, hak doğmadan iptal davasından feragat imkânı tanınmamıştır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tahkim, taraflar arasında başvuru ile başlayan ve nihai bağlayıcı hakem kararıyla sona eren bir yargılama sürecidir. Bu süreç, tarafların seçtiği kurallara göre farklılık gösterebilse de genellikle benzer adımlar izlenir. Hakem kararları mahkeme kararları gibi bağlayıcı olup, iptali ve başka ülkelerde tenfizi mümkündür. Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Konvansiyonu'na taraf olan 154 ülke sayesinde, yabancı hakem kararlarının etkinlik alanı genişlemiştir. Ancak, tahkim kavramı ve kurumlarının toplumda kabul görmesi zaman almış, bu nedenle Türkiye'de kurumsal tahkim merkezleri uzun süre gelişmemiştir. Günümüzde bazı vakıf üniversitelerinde[27] tahkime dair araştırma ve uygulama merkezleri bulunmakla birlikte, aktif olarak tahkim yargılaması yapan kurumsal bir merkez henüz mevcut değildir.[28] Ancak, meslek

[27] Bunlar; İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Maltepe Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi, İbn-i Haldun Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Merkezi vd.

[28] TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği'nde tahkim yargılaması yapabileceğine dair açık düzenleme bulunmamakla beraber; uyuşmazlık çözüm divanı kurulabileceği ve Divan'ın tahkim ve arabuluculuk

kuruluşları, örneğin barolar ve ticaret odaları gibi birlikler, kendi bünyelerinde tahkim merkezleri oluşturabilmektedir.[29]

Türkiye'de geçmişte bağımsız ve etkili bir kurumsal tahkim merkezi bulunmamakla birlikte, bazı kurumlar bünyesinde tahkim faaliyetleri yürütülmekteydi.[30] Ancak bu faaliyetler, yürürlükten kalkmış olan 1950 tarihli Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ve 1988 yılında yayımlanan ilgili Tüzük tarafından yeterince desteklenmiyordu, çünkü bu düzenlemeler kurumsal tahkime dair özel hükümler içermemekteydi. Kurumsal tahkime yönelik ihtiyaç, zaman içinde daha belirgin hale gelmiş ve bu doğrultuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri, 2009 yılında İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı (İFM) kapsamında atılan adımlardır. Bu stratejik plan doğrultusunda, uluslararası düzeyde faaliyet gösterecek bir tahkim merkezi kurulması hedeflenmiştir. Bu çabaların sonucunda, 2014 yılında kabul edilen 6570 sayılı Kanun ile İstanbul Tahkim Merkezi (Istanbul Arbitration Centre, ISTAC) kurulmuş ve merkez, 26 Ekim 2015 tarihinde ISTAC Tahkim Kuralları ve ISTAC Arabuluculuk Kurallarının yürürlüğe girmesiyle resmen faaliyete başlamıştır. ISTAC, kurulduğu günden bu yana, ulusal ve uluslararası tahkim ihtilaflarının çözümünde önemli bir rol oynamayı hedeflemektedir. ISTAC dışında Türkiye'de ticari uyuşmazlıklar için başvurulabilecek, kurumlar nezdinde oluşturulmuş Bursa Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (BTSOTAM), İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (ITOTAM), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Tahkim Merkezi gibi tahkim merkezleri de mevcuttur. Dünyada rağbet gören başlıca kurumsal tahkim merkezleri Milletlerarası Ticaret Odası (MTO veya ICC), Amerikan Tahkim Birliği (AAA), Londra Tahkim Merkezi (LCA) ve Stockholm Ticaret Odası Tahkim Merkezidir.

---

kurallarını yerine getirebileceği ile ilgili düzenlemeler karşısında, merkezin yargılama yetkisi bulunduğu söylenebilir.

29 Beyza Saygın, Türkiye'de Alternatif Uyuşmazlık Çözümüne Yeni Bir Yol: MED-ARB (Arabuluculuk-Tahkim) (Bursa: Platon Hukuk Yayınevi, 2023), 56.

30 Bkz. Nuray Ekşi, *Türkiye'de Kurumsal Tahkim* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020); Hakan Pekcanıtez, "İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, no. Özel Sayısı. (2010): 635-636.

II. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin olarak literatürde çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. 2007 yılında Avustralya'nın Victoria Eyaleti Hükümeti tarafından yapılan bir anket çalışmasıyla ADR politikalarına odaklanmak, yeni yöntemler belirlemek ve adalet sisteminin zorluklarına yanıt vermede ADR'nin rolü inceleme konusu yapılmıştır. Anket sonucunda Victoria'daki ADR'nin karmaşık yapısı, özel sektörler, düzenleyici kurumlar ve mahkemeler içindeki ve dışındaki uyuşmazlık çözüm kurumlarının birincil rolleri belirlenmiştir.[31] 2013 yılında Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, teknoloji işlemlerinde uyuşmazlık çözümüne ilişkin uluslararası bir anket düzenlemiştir. Anketle, ADR yöntemlerinin teknoloji ile ilgili uyuşmazlıklarda devlet yargısına kıyasla tercih edilirliğini ve uyuşmazlık çözüm yollarının niteliksel değerlendirmesini ortaya koymayı amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında ise son iki yılda yapılan teknoloji sözleşmeleri, anlaşmazlıklara yol açan sözleşme unsurları, uyuşmazlık çözüm maddelerinin seçimi, teknoloji anlaşmazlıklarının türleri ve tarafların amaçları, etkili çözüm mekanizmaları ve teknoloji işlemlerine ilişkin gözlemler raporlanmış ve daha sonra ortaya konulan sonuçlar WIPO Merkezinin ADR hizmetlerini geliştirmesinde kullanılmıştır.[32]

2018 yılında Queen Mary Üniversitesi ile White & Case Hukuk Ofisi iş birliğinde uluslararası tahkimle ilgili 922 anket ve 142 yüz yüze ve telefon görüşmesi gerçekleştirilerek geniş coğrafyaya dağılan bir çalışma yapılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde uluslararası tahkimin gelecekteki gelişimini etkileyebilecek temel yenilikler ve faktörlere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.[33] Uluslararası tahkim ve uyuşmazlık çözümüne odaklanan çeşitli çok uluslu şirketlerden kurum-sal danışmanlardan oluşan bir dernek olan CCIAG ile yine

---

[31] Alternative Dispute Resolution Supplier Survey, *Copy-right* (Melbourne: State Government of Victoria, Department of Justice, Mayıs 2007).

[32] WIPO, Results of the WIPO Arbitration and Mediation Center International Survey on Dispute Resolution in Technology Transactions (Geneva: WIPO Arbitration and Mediation Center, 2013).

[33] White&Case, *2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration* (New York: Queen Mary University of London and School of International Arbitration, 2018).

Queen Mary Üniversitesi iş birliğinde 2020 yılında Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümüne (ISDS) yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile yatırımcı ve devlet arasındaki uyuşmazlıkların çözümünün kolaylaştırılması amacıyla görüşleri bir araya getirmek ve yatırımcıların bakış açılarından da yola çıkarak reformlar yapmak ve böylece yatırımcıyı teşvik etmek amaçlanmıştır (Queen Mary University of London, 2020).[34]

2020 yılında, Uluslararası Tahkim ve Uyuşmazlık Çözümüne odaklanan çok uluslu şirketler ve kurumsal danışmanlardan oluşan CCIAG, Queen Mary Üniversitesi iş birliğiyle Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümüne (ISDS) yönelik bir anket gerçekleştirmiştir. Bu anket, yatırımcıların yatırımcı-devlet uyuşmazlık çözümüne dair görüşlerini toplamak ve potansiyel reformlar ile iyileştirmeleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. 2021 yılında, COVID-19'un salgın olarak ilan edilmesinden bir yıl sonra, Londra Queen Mary Üniversitesi Uluslararası Tahkim Okulu tarafından yapılan bir diğer araştırma, salgının uluslararası tahkim uygulamaları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Rapor, seyahat kısıtlamaları ve sanal uygulamalara geçişin tahkim süreçlerinde sürdürülebilir uygulamalar açısından olumlu etkiler yarattığını göstermektedir.[35] Ayrıca, 2023 yılında Bryan Cave Leighton Paisner tarafından gerçekleştirilen bir anket, uluslararası tahkimde yapay zekânın kullanımını ele almıştır.[36] Bu anket, 200'den fazla tahkim uygulayıcısının yapay zekânın faydaları, zorlukları ve riskleri hakkındaki görüşlerini içermekte ve yapay zekânın iç hukukta kullanımına ilişkin olası önlemleri değerlendirmektedir.

Uluslararası literatürde yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde 2007'de Avustralya'nın Victoria Eyaleti tarafından yapılan anket, ADR politikalarındaki karmaşıklığı inceleyerek ve uyuşmazlık çözüm kurumlarının

---

[34] Queen Mary University of London, *2020 QMUL-CCIAG Survey: Investors' Perceptions of ISDS, Project: arbitration.qmul.ac.uk* (London: School of International Arbitration and Corporate Counsel International Arbitration Group (CCIAG), 2020).

[35] Diğer Tahkim Anketleri için Bkz. Michael McIlwrath, "Surveys Seek Input on Settlement Enforcement," *Wolter Kluwer: Kluwer Arbitration* (Blog), October 14, 2014, Son değiştirilme tarihi Şubat 08, 2024, Https://Arbitrationblog.Kluwerarbitration.Com/Category/Surveys/.

[36] George Burn, Claire Morel De Westgaver and Victoria Clark, "Annual Arbitration Survey 2023: The Rise of Machine Learning," Bryan Cave Leighton Paisner, Last modified February 23, 2024. https://www.bclplaw.com/en-US/events-insights-news/bclp-arbitration-survey-2023.html.

rollerini belirlerken; 2013'te WIPO, teknoloji uyuşmazlıklarında ADR yöntemlerinin devlet yargısına göre tercih edilebilirliğini değerlendirmiş ve bu verileri ADR hizmetlerini geliştirmek için kullanmıştır. 2018'de Queen Mary Üniversitesi ve White & Case tarafından yapılan araştırma, uluslararası tahkimin gelecekteki yeniliklerini incelerken 2020'de CCIAG ve Queen Mary Üniversitesi iş birliğiyle gerçekleştirilen anket ise Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümüne dair reform önerilerini ortaya koymuştur. 2021'de ise COVID-19'un uluslararası tahkim üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışma, salgının tahkim süreçlerinde sürdürülebilir uygulamalara olumlu katkılar sağladığını göstermiştir. 2023'te Bryan Cave Leighton Paisner tarafından yapılan bir diğer anket, uluslararası tahkimde yapay zekânın kullanımını ve bununla ilgili faydaları, zorlukları ve riskleri değerlendirmiştir. Görüldüğü üzere çalışmalar esasen alternatif uyuşmazlık çözümü yönteminin kullanımı ve faydalarına odaklanmış, çalışmaların yapıldığı alanlara önemli katkılar sunmuşlardır. Ülkemizde ise tahkimin bilinirliği, tercih edilebilirliği ve sonuç tatmini üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmamış olup, mevcut literatürde tahkim uygulamaları ve sorunlarına dair birçok kaynak bulunmasına rağmen, ticari şirketlerin tahkimle uyumluluğu üzerine spesifik bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada uluslararası literatürdeki örneklerinden de faydalanılarak hazırlanan bir anket yöntemine göre Türkiye'de tahkimin bilinirliği değerlendirilerek, durum analizi yapılıp çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

III. VERİ SETİ VE YÖNTEM

A. Veri Seti

Türkiye'de ticari ilişkilerde *tahkimin farkındalığının Türkiye genelindeki orta ve büyük ölçekli işletme sektörlerinden veriler toplanmak suretiyle ölçülmesi* amaçlanmıştır. Türkiye'de son yıllarda arabuluculuk, uzlaştırma ve tahkim yolları; mevzuat çalışmaları ve uygulamaya yönelik projeler ile gün yüzüne çıksa da mevcut sayısal veriler tahkime başvuru sayısını ve bundan sonraki adımlara dair bilgileri içermektedir. Tahkimin ticari uyuşmazlıklarda uygulamacılar tarafından ne derecede benimsendiği, müvekkillerin alternatif çözümlere ne oranda yönlendirildiği konusunda somut bilgiler bulunmamaktadır. Bu nokta da diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının (zorunlu arabuluculuk, uzlaştırma, arabuluculuk merkezleri vd.) uygulama da sıklıkla kullanılıyor olması dolayısıyla

belli oranda bilinirlik sağlamış alternatif uyuşmazlık çözümleri yanında, tahkimin konumunun belirlemesi hedeflemektedir. Bu çalışma ile elde edilen veriler şu ana kadar yapılmış çalımalar sonrası tahkimde gelinen aşamayı, varsa eksiklikler hakkında fikir edinilmesini sağlayacak ve yapılması gerekenler hakkında referans olacaktır.

Araştırmanın ana kütlesi *Türkiye* olup, *İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına (İBBS) ya da Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) kriterlerine göre belirlenen 12 adet Düzey 2 bölgeleri esas alınarak her bölgeden bir şehir olmak üzere bu bölgelerdeki şirketler* esas alınmıştır. NUTS, Avrupa Birliği'nde bölgesel istatistiklerin tutarlı bir mekânsal sınıflandırma temelinde üretilmesi amacıyla, Eurostat tarafından 1970'lerden itibaren geliştirilen ve 1988'den itibaren AB mevzuatına dâhil edilen bir istatistiksel sınıflandırma sistemidir. Türkiye'de NUTS'ın kullanımı, 19 Mart 2001 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde başlamıştır. Bu kapsamda, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2001 yılında başlatılan çalışmalarla Türkiye'deki istatistiki bölge birimleri tanımlanmış ve 28 Ağustos 2002 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir. Düzey II bölgeleri, ulusal ve bölgesel analizlerde uygun bir ölçek oluşturmaları ve AB adaylık sürecinde yürütülen çalışmalara temel teşkil etmeleri nedeniyle Türkiye'deki bölgesel kalkınma planlaması için temel birim olarak belirlenmiştir.[37]

Tablo 2: Türkiye'deki Bölgelerin İstatistiki Olarak Sınıflandırılması

Düzey 1 Kod	Düzey 1 Bölge Adı	Düzey 2 Kod	Düzey 2 Bölgelerinin Kapsadığı İller (Düzey 3)
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir

[37] Kalkınma Ajansları, "Kalkınma Planlamasında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması," Erişim tarihi Nisan 06, 2022, https://ka.gov.tr/sayfalar/kalkinma-planlamasinda-istatistiki-bolge-birimleri-siniflandirmasi--24.

		TR32	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara
		TR52	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62	Adana, Mersin
		TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır

	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Kaynak: Kalkınma Ajansları, "*Kalkınma Planlamasında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması*".

Araştırma kapsamında orta (50-49 çalışan) ve büyük (250 ve üzeri çalışan) ölçekli işletmelerin küçük işletmelere nazaran daha fazla kurumsallaştıkları varsayımından hareketle çalışmamız açısından daha sağlıklı sonuçlara ulaşılacağı düşünüldüğünden *orta ve büyük ölçekli işletme sektörlerinden* veriler toplanmıştır. Sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin dağınıklıkları ve Türkiye'de konuya ilişkin Ticaret ve Sanayi Odaları, Vergi Daireleri gibi farklı kurum ve kuruluşların listelerinin elde edilebilmesinin güçlükleri yanında güncellik problemleri nedeniyle, örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi uygulanması zorunlu olmuştur. Şirketlerin ilgili illerdeki dağılımları, işletmelerin ölçekleri ile bölgesel dağılımları dikkate alınarak mümkün olduğunca ana kitleyi temsil yeteneği güçlü bir örneklem oluşturulmasına çalışılmıştır. Ana kitlenin tam sayısı hakkında bilgi sahibi olunmadığı varsayımı ile hareket edildiğinde % 5 hata payı ile yapılacak bir araştırma kapsamında güvenilirlik ve geçerlilik düzeyinin yüksek olmasını desteklemek amacıyla 500 anket üzerinden yapılacak değerlemelerin uygun olacağı, eksik ve hatalı cevaplanacak anketler olabileceği düşüncesiyle de 750 adet anketin uygulanmasının uygun olacağına karar verilmiştir. Anketin doldurulması aşamasında şirketlerdeki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturma konusunda yetkin ve yetkili kişiler hedef kitleyi oluşturacaktır. Hedef kitlenin bu kişilerden seçilmesinin temel nedeni uyuşmazlıkların çözümü aşamasında yaşanan sorunlara aşina olmaları ve proje konusu çerçevesinde de önerilmekte olan alternatif çözüm yöntemlerinden haberdar olmalarıdır.

Verilerin toplanmasında *yüz yüze anket yöntemi* kullanılmıştır. Araştırmada, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yönelik olarak geliştirilmiş 33 *maddeden oluşan bir anket formu* kullanılmıştır. Anketin hazırlanması aşamasında *ulusal ve uluslararası literatürde yer alan çalınmalardan faydalanılmış*tır. Anket formunda sosyo-demografik özellikleri ölçek için sorular yer almaktadır. Bu kapsamda katılımcıya *cinsiyeti, eğitim durumu, yaşı, meslek/pozisyon, mesleki kıdem, şehir, şirket türü ve sektörü* sorulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Dağılımları

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	475	49
Erkek	499	51
Eğitim Durumu		
Lisans	496	51
Lisansüstü	478	49
Yaş		
24-35	272	28
36-45	226	23
46-54	357	37
55 ve üzeri	119	12
Meslek/Pozisyon		
Hukuk Asistanı	55	5
Hukuk Uzmanı	287	30
Hukuk Müşaviri	216	22
Hukuk Danışmanı	174	18
Avukat	242	25
Meslekteki Kıdem		
1-5 yıl	78	8
6-10 yıl	236	24
11-15 yıl	256	26
16-20 yıl	135	14
21 ve üzeri yıl	269	28
Şehir		
İstanbul	329	34
Bursa	75	8
Ankara	101	10
İzmir	88	9
Antalya	80	8
Tekirdağ	92	9
Trabzon	30	3
Diyarbakır	38	4

Kayseri	35	4
Samsun	27	3
Erzurum	43	4
Malatya	36	4
Şirket Türü		
Küçük ve Orta Ölçekli (KOBİ)	510	52
Büyük Ölçekli	464	48
Sektör		
Tarım	175	18
Sanayi	279	29
İnşaat	259	26
Hizmet	261	27

Tablo 3'de görüldüğü üzere veriler ana kütlesi (N) dikkate alınarak örneklem (%) oluşturulduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların 475'i kadınlardan (%49) oluşurken 499'u (%51) erkeklerden oluşmaktadır. Anket katılımcılarının %51'ini lisans mezunları oluştururken %49'unu ise lisansüstü mezunları oluşturmaktadır. Katılımcıların sadece %12'sini 55 yaş ve üzeri katılımcılar oluştururken, %37'sini 46-54 yaş grubu oluşturmaktadır. Hukuk asistanları anket katılımcılarının sadece %5'ini oluştururken, Hukuk Uzmanları katılımcıların %30'unu oluşturmaktadır. En çok katılımcının yer aldığı şehir %34 ile İstanbul olurken onu %10 ile Ankara, %9 ile İzmir ve %8 ile Bursa takip etmiştir. Şirket türüne göre baktığımızda ise katılımcıların %52'sini KOBİ çalışanları oluştururken, %48'ini büyük ölçekli şirket çalışanları oluşturmaktadır. Son olarak katılımcıların çalıştıkları sektörlere göre bir sıralama yaparsak %29 ile sanayi sektörü ilk sırada yer alırken onu %27 ile hizmet sektörü, %26 ile inşaat sektörü ve %18 ile tarım sektörü takip etmektedir.

B. Araştırma Yöntemi

Analiz kapsamında öncelikle kullanılacak ölçeklerin *geçerlilik ve güvenilirlik analizleri* gerçekleştirilmiştir. Bu analizler kapsamında *iç tutarlılık güvenilirliği, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi, birleşme geçerliliği ve ayrışma geçerliliği* hesaplanmıştır. Kullan ölçek maddelerinin birbiriyle ne ölçüde tutarlı olduğunu ölçmek için *Cronbach's alfa ve birleşik güvenilirlik (Composite Reliability-CR) değerleri*

hesaplanmıştır. Verilerin dağılımı *çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılarak ve normallik testleri* kullanılarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında *demografik ve çoktan seçmeli sorular frekans analizleri* kullanılarak özetlenmiştir. Tahkimin bilinirliği, etkinliği, tercih edilebilirliği ve geleceği isimli değişkenlerin; yaş, eğitim durumu ve şirket gelirine göre farklılık gösterip göstermediği, bölge/şehir ve cinsiyete göre farklılıklarını ortaya koymak üzere *ANOVA testi ve T-testi* kullanılmıştır.

Ölçek, *tahkimin bilinirliği, etkinliği, tercih edilebilirliği ve geleceği* olmak üzere dört ana boyutu ölçmeye yönelik tasarlanmıştır. Bu boyutlar üzerinde yapılan analizlerle verilerin geçerliliği ve güvenilirliği incelenmiştir. İlk olarak, faktör analizi yapılmış ve bu analiz sonucunda 33 madde dört farklı faktör altında toplanmıştır. Faktörler, toplam varyansın %58,23'ünü açıklamaktadır (Tablo 4). KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem yeterlilik ölçütü 0,963 olarak bulunmuş, Bartlett's test sonucu ise 19.488,3 ($p<0,000$) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, örneklemin *faktör analizi için uygun olduğunu* göstermektedir.

Tablo 4: Faktör Analizi Sonuçları

Faktör	***Varyans Açıklama Yüzdesi (%)***	***KMO Değeri***	***Bartlett's Testi (χ^2)***	***P değeri***
1. Faktör	18.56	0.963	19,488.3	0.000
2. Faktör	15.32			
3. Faktör	14.10			
4. Faktör	10.25			
Toplam	**58.23**			

Güvenilirlik analizlerinde ölçeğin genel güvenilirlik değeri (Cronbach's Alpha) 0,933 olarak bulunmuştur, bu da *yüksek düzeyde iç tutarlılığı* göstermektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Güvenilirlik Analizi (Cronbach's Alpha) Sonuçları

Boyut	***Madde Sayısı***	***Cronbach's Alpha***
1. Boyut	10	0.912
2. Boyut	8	0.883
3. Boyut	8	0.865

4. Boyut	7	0.853
Toplam	**33**	**0.933**

Normallik testleri, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir ve tüm boyutlar için *verilerin normal dağılıma uymadığı* tespit edilmiştir (Tablo 6). Bu bulgu, değişkenler arasındaki farkları değerlendirmek için *parametrik olmayan testlerin (Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri) kullanılmasını* gerektirmiştir.

Tablo 6: Normallik Testi Sonuçları

Boyut	***Kolmogorov-Smirnov***	***Shapiro-Wilk***	***p Değeri***
1. Boyut	0.073	0.824	0.001
2. Boyut	0.065	0.833	0.001
3. Boyut	0.071	0.819	0.001
4. Boyut	0.069	0.811	0.001

Bu yöntemsel yaklaşım, verilerin detaylı bir şekilde incelenmesine olanak tanımış ve çalışmanın sonuçlarının güvenilirliğini artırmıştır. Hipotez testleri, cinsiyet, eğitim durumu, şirket türü, yaş grubu ve meslek pozisyonları, sektör değişkenleri açısından tahkimin bilinirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek için kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, tablolarla desteklenmiş ve çalışmanın genel sonuçları üzerinde tartışılmıştır.

C. Ampirik Bulgular

Ankette yer alan sorular, *şirketlerin ortaya çıkan ticari uyuşmazlıkları algılama ve hukuki çözüm üretme yöntemlerinin tespiti, katlandıkları maliyetler ve elde ettikleri sonuçlarla ilgili ön tespit yapılması planlanmakta, ardından katılımcıların alternatif bir yöntem olarak tahkim müessesesini ne kadar bildikleri, bu yöntemi hâlihazırda başvurdukları çözüm yöntemleri karşısında nasıl gördükleri ve tahkim yöntemini tercih etme niyetlerini tespiti etmek* amacıyla oluşturulmuştur. Aynı zamanda ayrıştırıcı bilgiler elde edilebilmesi için çeşitli açık uçlu sorularda ankette yer almaktadır.

1. Ölçeğe İlişkin Ön Testler

Ölçeğin 33 sorudan oluşan tamamı ve alt boyutları için *güvenilirlik değeri olarak Cronbach Alfa* hesaplanmıştır. Güvenilirlik değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 7: Tahkim Farkındalığı Ölçeği ve Boyutlarının Güvenilirlik Analizleri

Ölçek ve boyutları	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha Değeri
Tahkimin Bilinirliği	9	0,895
Tahkimin Etkinliği	5	0,930
Tahkimin Tercih Edilebilirliği	10	0,960
Tahkimin Geleceği	9	0,741
Tahkim Farkındalığı (Ölçeğin tamamı)	33	0,933

Tahkim Bilinirliği boyutunun Cronbach's Alfa değeri 0,89 bulunurken Tahkimin Etkinliği boyutunun Cronbach's Alfa değeri 0,93 Tahkimin Tercih Edilebilirliği boyutunun Cronbach's Alfa değeri 0,96 Tahkimin Geleceği boyutunun Cronbach's Alfa değeri 0,74 Ölçeğin Tamamının Cronbach's Alfa değeri ise 0,93 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, *ölçek ve boyutlarının Cronbach's Alfa değerinin 0,70'in üzerinde olduğunu ve ölçeklerin güvenilirlik değerlerinin yeterli olduğunu* göstermektedir. Çalışmanın devamında kullanılmak üzere alt boyutlarda yer alan ölçek sorularının *her biri kendi boyutunda olmak üzere ortalaması alınarak yeni değişkenler* oluşturulmuştur. Ölçeğin tüm sorularını içeren bir değişken ve her boyut için 4 adet olmak üzere toplam 5 değişken oluşturulmuştur. Bu değişkenlere ilişkin normallik testleri aşağıdaki başlıkta yer almaktadır. Çalışmada oluşturulan değişkenlerin normalliği *Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleriyle* incelenmiştir.

Tablo 8: Normallik Testleri

Ölçek ve boyutları	Madde sayısı	Kolmogorov-Smirnov	Shapiro-Wilk
		Sig.	Sig.

Tahkimin Bilinirliği	9	<.001	<.001
Tahkimin Etkinliği	5	<.001	<.001
Tahkimin Tercih Edilebilirliği	10	<.001	<.001
Tahkimin Geleceği	9	<.001	<.001
Tahkim Farkındalığı (Ölçeğin tamamı)	33	<.001	<.001

H_0 = Verilerin dağılımı normal dağılıma uygundur.

H_1 = Verilerin dağılımı normal dağılıma uygun değildir.

Normallik testi sonucuna göre *ölçeğin tamamı ve alt boyutları için oluşturulan değişkenlerin dağılımının normal dağılıma uygun olmadığı* görülmüştür. Bu nedenle araştırma hipotezlerinin test edilmesinde *parametrik olmayan testler* kullanılmıştır.

2. Demografik Soruların Ölçeklerle İlişkisi

Aşağıdaki tablolarda, tahkim ile ilgili *"Tahkimin Bilinirliği", "Tahkimin Etkinliği", "Tahkimin Tercih Edilebilirliği", "Tahkimin Geleceği" ve ölçeğin tamamı için "Tahkimin Farkındalığı"* boyutlarına göre yapılan istatistiksel test sonuçları özetlemektedir. Veriler, çalışmadaki *cinsiyet, eğitim durumu, şirket türü, yaş, meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem* değişkenleri üzerinden gruplar arası karşılaştırmaları göstermektedir. Sektör ve şehir değişkeni ise hiçbir boyutta anlamlı bir fark oluşturmadığı için açıklamada dikkate alınmamıştır. Bu kapsamda araştırmada yer alan cinsiyet, eğitim durumu ve şirket türü iki kategoriye sahip değişkenler olduğundan bu değişkenlerin kategorilerinin karşılaştırılmasında *Mann-Whitney U Testi* kullanılmıştır. Mann-Whitney U Testi parametrik testler içerisinde yer alan t-testinin parametrik olmayan testlerdeki alternatifi olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan yaş, meslek ve mesleki kıdem değişkenleri ikiden fazla kategoriye sahip olduğundan bu kategorilerin karşılaştırılmasında *Kruskal Wallis H Testi* kullanılmıştır.

Tablo 9: Tahkim Bilinirliği Gruplar Arasında Karşılaştırma

Boyut	Değişken	Hipotez	Test Sonucu (Sig.)	Yorum

Tahkimin Bilinirliği	Cinsiyet	H1 kabul	0.042	Kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkimin bilinirliği açısından anlamlı fark vardır.
	Eğitim Durumu	H0 kabul	0.838	Eğitim durumu ile tahkimin bilinirliği arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
	Şirket Türü	H0 kabul	0.241	Şirket türüne göre tahkimin bilinirliği arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Yaş	H0 kabul	0.881	Yaş grupları arasında tahkimin bilinirliği açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Meslek/Pozisyon	H0 kabul	0.788	Meslek grupları arasında tahkimin bilinirliği açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Meslekteki Kıdem	H0 kabul	0.348	Meslekteki kıdem grupları arasında tahkimin bilinirliği açısından anlamlı fark yoktur.

Tablo 9'da tahkim bilinirliği boyutuna ilişkin test sonuçları değerlendirildiğinde, bazı demografik değişkenlerin tahkimin bilinirliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı, bazılarının ise etkisiz kaldığı gözlemlenmiştir. Özellikle cinsiyet değişkenine göre yapılan analizde, Mann-Whitney U testi sonucunda ($p = 0.042$), kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkim bilinirliği açısından anlamlı bir fark olduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuca göre, kadın katılımcıların tahkim bilinirliği ortalama sıra değeri erkek katılımcılara göre daha düşük bulunmuştur. Bu bulgu, tahkimle ilgili farkındalığın cinsiyet bazında farklılaştığını ve erkeklerin tahkim süreçlerine daha aşina olduğunu düşündürebilir. Eğitim durumu değişkeni açısından yapılan analizde ise, Mann-Whitney U testi ($p = 0.838$) sonucunda eğitim durumu ile tahkim bilinirliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, katılımcıların eğitim düzeyi ne olursa olsun, tahkim bilinirliği konusunda benzer düzeyde farkındalık sergilediklerini göstermektedir. Şirket türüne göre yapılan analizde de Mann-Whitney U testi ($p = 0.241$) sonucunda, KOBİ ve büyük ölçekli şirket çalışanları arasında tahkim bilinirliği açısından anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Bu, şirketin büyüklüğünden bağımsız olarak, çalışanların tahkim konusunda benzer düzeyde bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Yaş, meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem gibi diğer değişkenler için Kruskal-Wallis testleri sonuçlarına bakıldığında, yaş grupları ($p = 0.881$), meslek pozisyonu ($p = 0.788$) ve meslekteki kıdem ($p = 0.348$) gibi değişkenlerin

tahkim bilinirliği üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Bu bulgular, tahkimin bilinirliğinin bu demografik faktörlere göre belirgin bir değişiklik göstermediğini işaret etmektedir. Sonuç olarak, tahkim bilinirliği konusunda cinsiyetin etkili bir değişken olduğu, diğer demografik faktörlerin ise önemli bir farklılık yaratmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, *tahkim bilinirliğini artırmaya yönelik çalışmaların, özellikle kadın katılımcılar ve toplumsal cinsiyet farkındalıklarını hedef alarak şekillendirilmesi gerektiğini* ortaya koymaktadır.

Tablo 10: Tahkim Etkinliği Gruplar Arasında Karşılaştırma

Boyut	Değişken	Hipotez	Test Sonucu (Sig.)	Yorum
Tahkimin Etkinliği	Cinsiyet	H1 kabul	0.009	Kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkimin etkinliği açısından anlamlı fark vardır.
	Eğitim Durumu	H1 kabul	0.046	Eğitim durumuna göre tahkimin etkinliği arasında anlamlı bir fark vardır.
	Şirket Türü	H0 kabul	0.908	Şirket türüne göre tahkimin etkinliği arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Yaş	H1 kabul	0.007	Yaş grupları arasında tahkimin etkinliği açısından anlamlı bir fark vardır.

	Meslek/Pozisyon	H0 kabul	0.452	Meslek grupları arasında tahkimin etkinliği açısından anlamlı fark yoktur.
	Meslekteki Kıdem	H0 kabul	0.096	Meslekteki kıdem grupları arasında tahkimin etkinliği açısından anlamlı fark yoktur.

Tablo 10'da tahkim etkinliği boyutuna ilişkin test sonuçları incelendiğinde, bazı demografik değişkenlerin tahkimin etkinliği üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı, diğerlerinin ise etkisiz kaldığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, Mann-Whitney U testi sonucunda ($p = 0.009$), kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkim etkinliği algısında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Erkek katılımcıların tahkim etkinliğini kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek algıladığı sonucuna varılmıştır. Bu, cinsiyetin tahkim süreçlerindeki etkinlik algısını şekillendiren önemli bir faktör olduğunu göstermektedir ve tahkime yönelik tutumların cinsiyet temelinde farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Eğitim durumu açısından yapılan analizde de Mann-Whitney U testi ($p = 0.046$), eğitim düzeyi ile tahkim etkinliği arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Lisansüstü eğitim almış katılımcıların tahkim etkinliği algısının, lisans mezunlarına göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu durum, daha yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin tahkim süreçlerini daha etkin bulduğunu, dolayısıyla eğitim seviyesinin tahkim etkinliği algısını güçlendirdiğini düşündürmektedir. Şirket türü değişkeni açısından bakıldığında ise, Mann-Whitney U testi ($p = 0.908$) sonucunda KOBİ ve büyük ölçekli şirket çalışanları arasında tahkim etkinliği algısında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, şirket büyüklüğünün tahkim etkinliği algısı üzerinde etkili olmadığını ve tahkim süreçlerinin farklı ölçeklerdeki şirket çalışanları tarafından benzer şekilde değerlendirildiğini göstermektedir. Yaş grupları açısından Kruskal-Wallis testi ($p = 0.007$), yaşa bağlı olarak tahkim

etkinliği algısında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle 24-35 yaş grubu ile 55 ve üzeri yaş grubunun tahkim etkinliği algısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, genç ve daha ileri yaşlardaki katılımcıların tahkim süreçlerini diğer yaş gruplarına göre daha etkin bulduklarını göstermektedir. Meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem değişkenleri için yapılan analizler ise, Kruskal-Wallis testleri (meslek için p = 0.452, kıdem için p = 0.096), bu değişkenlerin tahkim etkinliği algısı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir. Meslek ve kıdemin tahkim süreçlerindeki etkinlik algısına önemli bir katkı sağlamadığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, tahkim etkinliği algısında cinsiyet, eğitim durumu ve yaş gibi demografik değişkenlerin önemli rol oynadığı; buna karşın şirket türü, meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem gibi değişkenlerin etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, tahkim süreçlerinin etkinliğini artırmaya yönelik politika ve stratejilerin, *özellikle kadın katılımcılar, daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler ve genç/yaşlı gruplara yönelik daha odaklanmış şekilde geliştirilmesi gerektiğini* göstermektedir.

Tablo 11: Tahkim Geleceği Gruplar Arasında Karşılaştırma

Boyut	Değişken	Hipotez	Test Sonucu (Sig.)	Yorum
Tahkimin Geleceği	Cinsiyet	H0 kabul	0.795	Cinsiyete göre tahkimin geleceği açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
	Eğitim Durumu	H0 kabul	0.505	Eğitim durumuna göre tahkimin geleceği arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Şirket Türü	H0 kabul	0.441	Şirket türüne göre tahkimin geleceği açısından

				anlamlı bir fark yoktur.
	Yaş	H0 kabul	0.229	Yaş grupları arasında tahkimin geleceği açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Meslek/Pozisyon	H0 kabul	0.743	Meslek grupları arasında tahkimin geleceği açısından anlamlı fark yoktur.
	Meslekteki Kıdem	H0 kabul	0.931	Meslekteki kıdem grupları arasında tahkimin geleceği açısından anlamlı fark yoktur.

Tablo 11'de tahkim geleceği boyutuna ilişkin test sonuçları değerlendirildiğinde, çeşitli demografik değişkenlerin tahkim geleceği algısı üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından yapılan analizde Mann-Whitney U testi ($p = 0.795$) sonucunda, kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkim geleceği algısında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, cinsiyetin tahkim geleceği hakkındaki görüşlerde belirgin bir etkisi olmadığını ve hem kadın hem de erkek katılımcıların tahkimin geleceği hakkında benzer düzeyde öngörülere sahip olduklarını göstermektedir. Eğitim durumu açısından, Mann-Whitney U testi ($p = 0.505$) sonucunda, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılar arasında tahkim geleceği algısında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, eğitim düzeyinin tahkim geleceği hakkındaki algıyı önemli ölçüde etkilemediğini ve eğitim durumunun tahkim geleceği ile ilgili görüşlerde belirgin bir fark yaratmadığını göstermektedir. Şirket türü açısından yapılan değerlendirmede, Mann-Whitney U testi ($p = 0.441$) sonucunda, KOBİ ve büyük ölçekli şirket çalışanları arasında tahkim geleceği algısında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, şirketin büyüklüğünün tahkim geleceği algısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ve farklı

büyüklükteki şirketlerin çalışanlarının tahkimin geleceği konusunda benzer görüşler taşıdığını göstermektedir. Yaş grupları açısından Kruskal-Wallis testi (p = 0.229), yaş grupları arasında tahkim geleceği algısında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. 24-35 yaş arası, 36-45 yaş arası, 46-54 yaş arası ve 55 ve üzeri yaş gruplarının tahkim geleceği hakkındaki görüşleri arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem değişkenleri için yapılan analizlerde ise, Kruskal-Wallis testleri (meslek için p = 0.743, kıdem için p = 0.931), bu değişkenlerin tahkim geleceği algısı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir. Meslek türü ve kıdem seviyesinin, tahkim geleceği hakkındaki algılara önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Sonuç olarak, tahkim geleceği algısında cinsiyet, eğitim durumu, şirket türü, yaş, meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem gibi demografik değişkenlerin çoğunun anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu bulgular, *tahkim geleceği konusunda bireyler arasında geniş bir ortak görüş olduğunu ve bu konuda farklı demografik özelliklerin önemli ölçüde farklılık yaratmadığını* göstermektedir. *Tahkim geleceği ile ilgili politika ve stratejilerin geliştirilmesinde, bu değişkenlerin genel olarak etkili bir faktör olarak görülmemesi gerektiği* anlaşılmaktadır.

Tablo 12: Tahkim Tercih Edilebilirliği Gruplar Arasında Karşılaştırma

Boyut	**Değişken**	**Hipotez**	**Test Sonucu (Sig.)**	**Yorum**
Tahkimin Tercih Edilebilirliği	Cinsiyet	H0 kabul	0.224	Cinsiyete göre tahkimin tercih edilebilirliği açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
	Eğitim Durumu	H0 kabul	0.742	Eğitim durumuyla tahkimin tercih edilebilirliği arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Şirket Türü	H0 kabul	0.721	Şirket türüne göre tahkimin tercih edilebilirliği açısından anlamlı bir fark yoktur.

Yaş	H0 kabul	0.651	Yaş grupları arasında tahkimin tercih edilebilirliği açısından anlamlı bir fark yoktur.
Meslek/Pozisyon	H0 kabul	0.737	Meslek grupları arasında tahkimin tercih edilebilirliği açısından anlamlı fark yoktur.
Meslekteki Kıdem	H0 kabul	0.372	Meslekteki kıdem grupları arasında tahkimin tercih edilebilirliği açısından anlamlı fark yoktur.

Tablo 12'de Tahkimin tercih edilebilirliği boyutuna ilişkin test sonuçları değerlendirildiğinde, demografik değişkenlerin tahkimin tercih edilebilirliği algısı üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir. Cinsiyete göre tahkimin tercih edilebilirlik ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($p = 0.224$). Bu sonuç, kadın ve erkek katılımcıların tahkimi tercih etme oranlarının büyük ölçüde benzer olduğunu göstermektedir. Cinsiyetin, tahkim süreciyle ilgili algılara veya tercih eğilimlerine belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyine göre de anlamlı bir fark görülmemiştir ($p = 0.742$). Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip bireyler arasında tahkimin tercih edilme oranlarında bir fark bulunmamaktadır. Bu durum, eğitim seviyesinin tahkim tercihinde etkili bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Şirket türüne (KOBİ ve büyük ölçekli) göre de tahkimin tercih edilmesinde anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.721$). Bu sonuç, farklı büyüklükteki şirketlerin tahkimi benzer oranlarda tercih ettiklerini göstermektedir. Şirket büyüklüğünün, tahkim kararlarını etkilemediği düşünülebilir. Yaş grupları arasında da anlamlı bir fark olmadığı ($p = 0.651$) gözlemlenmiştir. Genç ve daha yaşlı çalışanların tahkime ilişkin tercihleri arasında belirgin bir fark yoktur, bu da tahkime yönelik algıların yaşa göre değişmediğini göstermektedir. Hukuk sektörü içerisinde farklı meslek grupları arasında tahkimin tercih edilme düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.737$). Bu bulgu, mesleki pozisyonların tahkim algısına veya tercihine etkisinin minimal olduğunu göstermektedir. Meslekteki kıdem süresine göre de tahkim tercihinde anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.372$). Kıdemin, tahkime olan yaklaşımı değiştiren bir faktör olmadığı görülmektedir. Bu bulgular, tahkimin tercih edilmesi üzerinde demografik ve kurumsal değişkenlerin anlamlı

bir etkisi olmadığını göstermektedir. Tahkim, geniş bir katılımcı grubu tarafından homojen bir şekilde algılanmakta ve tercih edilmektedir. Bu da, tahkimin çeşitli sosyo-demografik faktörlerden bağımsız olarak genel kabul gören bir çözüm mekanizması olduğunu işaret eder. Bu sonuçlar, tahkim sürecinin yaygın ve kapsayıcı bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olduğunu desteklemektedir.

Tablo 13: Tahkim Farkındalığı (Ölçeğin Tamamı için) Gruplar Arasında Karşılaştırma

Boyut	Değişken	Hipotez	Test Sonucu (Sig.)	Yorum
Tahkimin Farkındalığı	Cinsiyet	H0 kabul	0.154	Cinsiyete göre tahkim farkındalığı açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Eğitim Durumu	H0 kabul	0.532	Eğitim durumuna göre tahkim farkındalığı arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Şirket Türü	H0 kabul	0.856	Şirket türüne göre tahkim farkındalığı arasında anlamlı bir fark yoktur.
	Yaş	H0 kabul	0.230	Yaş grupları arasında tahkim farkındalığı açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Meslek/Pozisyon	H0 kabul	0.570	Meslek grupları arasında

				tahkim farkındalığı açısından anlamlı bir fark yoktur.
	Meslekteki Kıdem	H0 kabul	0.376	Meslekteki kıdem grupları arasında tahkim farkındalığı açısından anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 14'de tahkim farkındalığı boyutuna ilişkin test sonuçları incelendiğinde, farklı demografik değişkenlerin tahkim farkındalığı üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından yapılan analizde, Mann-Whitney U testi (p = 0.154) sonucunda kadın ve erkek katılımcılar arasında tahkim farkındalığı algısında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, cinsiyetin tahkim farkındalığı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını, hem kadın hem de erkek katılımcıların tahkimle ilgili farkındalık düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir. Eğitim durumu açısından bakıldığında, Mann-Whitney U testi (p = 0.532) sonucunda eğitim düzeyi ile tahkim farkındalığı arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuç, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin tahkim farkındalığı konusunda benzer algılara sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyinin tahkim farkındalığı üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Şirket türü açısından yapılan değerlendirmede, Mann-Whitney U testi (p = 0.856) sonucunda KOBİ ve büyük ölçekli şirket çalışanları arasında tahkim farkındalığı algısında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir. Şirketin büyüklüğünün, çalışanların tahkim farkındalığı üzerinde belirgin bir etkisinin bulunmadığı ve şirket türüne göre farkındalığın benzer olduğu anlaşılmaktadır. Yaş grupları açısından Kruskal-Wallis testi (p = 0.230) sonucunda, yaş grupları arasında tahkim farkındalığı açısından anlamlı bir fark olmadığı ortaya konulmuştur. Bu bulgu, farklı yaş gruplarının tahkim farkındalığı konusunda benzer görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem değişkenleri için yapılan analizlerde ise, Kruskal-Wallis testleri (meslek için p = 0.570, kıdem için p = 0.376) sonuçlarına göre bu değişkenler arasında tahkim farkındalığı algısı açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Meslek ve kıdemin tahkim farkındalığı

üzerinde önemli bir etkisi olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak, tahkim farkındalığı üzerinde incelenen demografik değişkenlerin (cinsiyet, eğitim durumu, şirket türü, yaş, meslek/pozisyon ve meslekteki kıdem) istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, tahkim farkındalığının bu değişkenlerden bağımsız olarak genel bir farkındalık seviyesinde bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, tahkim farkındalığını artırmaya yönelik stratejiler geliştirilirken, geniş bir kitlenin hedef alınması ve spesifik demografik özelliklere göre farklılaştırılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Her bir boyuta ait temel istatistiksel sonuçları özetlenecek olursa; analizler, tahkimle ilgili bazı boyutlarda demografik değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yarattığını, ancak çoğu durumda bu farkların belirgin olmadığını ortaya koymaktadır. Tahkimin bilinirliği ve etkinliği konusunda cinsiyet ve yaş gibi değişkenlerin önemli farklar yarattığı, ancak tahkimin farkındalığı ve geleceği ile ilgili boyutlarda bu farkların çoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Tahkim Bilinirliği ve Etkinliği açısından cinsiyet önemli bir etken olarak öne çıkmıştır; erkeklerin tahkim süreçlerine daha aşina oldukları ve bu süreçleri daha etkin buldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, eğitim seviyesi ve yaş gibi değişkenler de tahkim etkinliğinde farklılık yaratmıştır. Lisansüstü eğitim almış katılımcılar ve genç/ileri yaş grupları, tahkimi daha etkin bulmuştur. Bununla birlikte, tahkim farkındalığı ve geleceği boyutlarında demografik değişkenlerin büyük ölçüde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Katılımcıların cinsiyet, eğitim, şirket türü, yaş ve mesleki kıdemlerine bakılmaksızın, tahkimin geleceği ve farkındalığı ile ilgili algıları benzer düzeyde kalmaktadır. Genel olarak, tablo tahkimin bazı boyutlarının cinsiyet, eğitim ve yaş gibi belirli değişkenlerden etkilendiğini gösterse de, tahkim farkındalığı ve geleceği gibi alanlarda geniş bir ortak algının mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, tahkim süreçlerine yönelik farkındalığı ve etkinliği artırmaya yönelik çalışmaların daha hedefli yapılması gerektiğini, ancak farkındalık stratejilerinin daha geniş bir kitleyi kapsayacak şekilde planlanabileceğini göstermektedir.

3. Ölçek Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Katılımcıların tahkim ile ilgili görüşlerinin ortaya koyulduğu ölçekte, *katılımcıların görüşleri tahkimin bilinirliği, tahkimin etkinliği, tahkimin tercih edilebilirliği ve tahkimin geleceği* olmak üzere dört farklı ölçek kullanılmak suretiyle tespit edilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen ve 33 maddeden oluşan ölçek sorularına ilişkin *faktör analizi sonuçları* aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. KMO değeri incelendiğinde örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonucunda 33 madde toplam 4 faktöre ayrılmıştır. Birinci faktörde 1-9 arası sorular yer almaktadır ve bu faktörün adı tahkimin bilinirliği olarak isimlendirilmektedir. İkinci faktörde 10-14 arası sorular yer almaktadır ve bu faktörün adı tahkimin etkinliği olarak isimlendirilmektedir. Üçüncü faktörde 15-24 arası sorular yer almaktadır ve bu faktörün adı tahkimin tercih edilebilirliği olarak isimlendirilmektedir. Dördüncü faktörde 25-33 arası sorular yer almaktadır ve bu faktörün adı tahkimin geleceği olarak isimlendirilmektedir. Dört faktör ile açıklanan varyans yaklaşık %58 olarak bulunmuştur.

Tablo 14: Ölçek Sorularına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4
Tahkimin Bilinirliği				
1-Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hakkında bilgi sahibiyim.	0,791			
2-Türk toplumu uzlaşıya (mahkeme dışı çözümlere) eğilimli bir kültürel anlayışa sahiptir.	0,687			
3-Türkiye'de uyuşmazlık çözümünde alternatif yöntemlerin (mahkeme dışı) uygulanması başarılı sonuçlar doğurur.	0,690			
4-Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolu hakkında bilgi sahibiyim.	0,629			

5-Ülkemizde tahkim hakkında bilgilendirme yeterlidir.	0,657	
6-Ülkemizde tahkim hakkında bilgiye erişim yeterlidir.	0,667	
7- Ülkemizde tahkim yoluna dair yasal düzenlemeler yeterlidir.	0,709	
8- Tahkim yolu ülkemizde yeteri kadar tanıtılabilmiştir.	0,709	
9- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde daha önce tahkim yoluna başvurduk.	0,708	
Tahkimin Etkinliği		
10- Tahkim yolunun uyuşmazlıkların çözümünde etkili olduğunu düşünüyorum.		0,904
11- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolunun diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına oranla daha etkili olduğunu düşünüyorum.		0,835
12- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolunun kullanılması ticari hayatın akışında şirketlere kolaylık sağlayacaktır.		0,835
13- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolunun uyuşmazlıkları çözmede devlet yargısına (mahkemelere) oranla daha etkili olduğunu düşünüyorum.		0,826

14- Tahkim yolunun uyuşmazlıkları çözmede etkili olduğunu düşünmüyorum.	0,843	
Tahkimin Tercih Edilebilirliği		
15- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolu devlet yargısına kıyasla daha ucuzdur.		0,917
16- Tahkim yolu, ticari uyuşmazlıkları devlet yargısına kıyasla daha hızlı çözer.		0,821
17- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolunun devlet yargısına kıyasla daha güvenilirdir.		0,795
18- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolu diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına kıyasla daha güvenilirdir.		0,816
19- Tahkim yargılamasında görev alan hakemler uyuşmazlıkları çözmede yetkindir		0,811
20- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolu devlet yargısına (mahkemelere) kıyasla daha adildir.		0,822
21- Ticari uyuşmazlıklar için tahkim yolunu kullandığımda ticari sırlarımın güvende olduğunu düşünüyorum.		0,802
22- Ticari uyuşmazlıklar için tahkim yolunu kullandığımda ortaya çıkabilecek sorunlarda		0,811

haklarımın korunacağını düşünüyorum.		
23- Ticari uyuşmazlıklar için tahkim yolunu kullanmanın avantajları, dezavantajlarından fazladır.	0,792	
24- Ticari uyuşmazlıklar için tahkimi bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak tercih ederim.	0,831	
Tahkimin Geleceği		
25- Ticari uyuşmazlıklarda tahkim yolunun kullanımının yaygınlaşması Türkiye'nin uluslararası arenada tahkim dostu bir ülke olarak tanınmasını sağlayacaktır.		0,464
26- Türkiye'nin tahkim dostu bir ülke olması ülkenin itibarını arttıracaktır.		0,595
27- Türkiye'nin tahkim dostu bir ülke olması uluslararası ticari yatırımları teşvik edecektir.		0,529
28- Pandemi süresince tahkim yargılamasının aksamaması uyuşmazlıkların çözümünü ve ticari hayatın devamlılığını olumlu yönde etkilemiştir.		0,519
29- Tahkim yargılamalarının çevrimiçi olarak yürütülebilmesi uyuşmazlıkların çözümünü olumlu yönde etkilemektedir.		0,470
30- Tahkim yargılamalarının çevrimiçi olarak yürütülebilmesi ticari hayatın devamlılığını olumlu yönde etkilemektedir.		0,515

31- Tahkim ile birlikte başka alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin karma şekilde uygulanması usulüne olumlu bakıyorum.	0,556
32- Tahkim yargılamalarında yapay zekâ teknolojisi kullanılması fikrine olumlu bakıyorum.	0,449
33- Tahkim yargılamalarında blok zincir ve kripto para teknolojisi kullanılması fikrine olumlu bakıyorum.	0,516
KMO: 0,963	
Bartlett's Test: 19488.3 (p<0,000)	
Açıklanan varyans: %58.23	

Tablo 14'de her boyut, katılımcıların tahkim hakkındaki algılarını anlamak için oldukça önemli ipuçları vermektedir.

Tahkimin bilinirliğine ilişkin 1 ila 9.maddeler katılımcıların tahkime dair ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçmektedir. Bu ölçek ile *alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hakkında bilgi sahibi olma durumu, Türkiye'deki genel kültürel yapı ve tahkimin tanıtım*ı gibi unsurlar değerlendirilmiştir. Buna göre;

- Katılımcılar, özellikle *tahkimle ilgili bilgilendirme ve erişimin yeterli olmadığını* ifade etmektedirler (5. ve 6. sorular). Bu durum, tahkimin genel anlamda toplumda çok iyi tanıtılmadığını ve yaygın bilinirliğe ulaşmadığını göstermektedir.

- Katılımcıların çoğu, *tahkimin yasal düzenlemelerinin yeterli olup olmadığı konusunda kararsız kalmış ya da eksiklik olduğunu düşünmüştür* (7. madde).

- Ticari uyuşmazlıkların çözümünde *daha önce tahkime başvuranlar, tahkim bilinirliğini daha olumlu değerlendirmiş*tir (9. madde).

Bu bulgular, *tahkimin bilinirliği konusunda toplum genelinde eksiklikler olduğunu ve tahkimin yaygınlaştırılması için daha fazla bilgilendirme ve tanıtım yapılması gerektiğ*ini ortaya koymaktadır.

Tahkimin etkinliğine ilişkin 10 ila 14.maddeler *katılımcıların tahkimin diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerine kıyasla ne kadar etkili olduğunu ve ticari hayat üzerindeki etkisini* değerlendirmektedir. Buna göre;

- Katılımcılar genel olarak *tahkimin uyuşmazlıkların çözümünde etkili olduğunu* düşünmektedir (10. madde). Bu, tahkim mekanizmasının işlevselliği konusunda olumlu bir algının bulunduğunu gösterir.

- Tahkimin *diğer alternatif yöntemlere göre daha etkili olduğu* düşüncesi de desteklenmiştir (11. madde). Bu, tahkimin geleneksel mahkeme süreçlerine alternatif olarak güvenilir bir çözüm sunduğunu işaret etmektedir.

- Ancak, tahkimin *devlet yargısına göre daha etkili olup olmadığı konusunda katılımcıların kararsız kaldığı* gözlemlenmektedir (13. madde). Bu durum, tahkimin etkinliği algısında bazı belirsizliklerin ve güven sorunlarının olduğunu düşündürebilir.

- Öte yandan, *tahkim yargısına güvensizlik belirten katılımcı sayısı da dikkate değer bir düzeydedir* (14. madde), bu da tahkimin her durumda *kesin bir tercih olmadığını* ortaya koyar.

Genel olarak *tahkimin etkinliği konusunda katılımcılar olumlu görüşe sahip olsa da, devlet yargısı ile kıyaslandığında bu etkinlik algısının tam olarak oturmadığı* anlaşılmaktadır.

Tahkimin tercih edilebilirliğine ilişkin 15 ila 24.maddeler *tahkimin tercih edilebilirliği üzerine katılımcıların algılarını ölçmekte*dir. Burada temel olarak *tahkimin devlet yargısına göre ne kadar hızlı, güvenilir ve ucuz olduğu gibi unsurlar* ele alınmaktadır. Buna göre;

- Tahkimin *daha ucuz* olduğu algısı oldukça güçlüdür (15. madde). Bu, tahkimin maliyet avantajının önemli bir tercih sebebi olduğunu göstermektedir.

- Tahkim süreçlerinin *daha hızlı* olduğu algısı da yüksek düzeyde destek bulmuştur (16. madde). Hız, özellikle ticari uyuşmazlıklarda tahkimi cazip kılan önemli bir faktördür.

- Ancak, tahkimin güvenilirliği konusunda katılımcıların belirli bir kısmı tereddütlüdür. Tahkim, devlet yargısına kıyasla daha *güvenilir* olarak algılansa da (17. madde), diğer alternatif yöntemlere kıyasla güvenilirlikte daha az fark yaratmaktadır (18. madde).

- Tahkim hakemlerinin yetkinliği ve adil kararlar alabilme kapasitesi konusunda da olumlu bir algı bulunmakla birlikte, bu konuda hala şüpheler mevcuttur (19. ve 20. maddeler).

- Ticari sırların korunması ve hakların güvence altına alınması konularında tahkim tercih edilebilir bulunmuş, ancak bu konuda tam bir güven oluşmamıştır (21. ve 22. maddeler).

Bu bulgular, tahkimin *özellikle hız ve maliyet avantajlarıyla tercih edilebilir olduğunu, ancak güvenilirlik ve adalet gibi unsurlar konusunda bazı katılımcıların hala tereddüt yaşadığını* göstermektedir.

Tahkimin geleceğine ilişkin 25 ila 33.maddeler *katılımcıların tahkimin ulusal ve uluslararası düzeyde gelecekte nasıl bir rol oynayacağı* üzerine katılımcıların görüşlerini ortaya koymaktadır:

- Katılımcılar, tahkimin kullanımının yaygınlaşmasının Türkiye'nin *tahkim dostu bir ülke* olarak tanınmasını sağlayacağına inanmaktadır (25. madde). Bu, tahkimin ülke için stratejik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

- Tahkimin *uluslararası yatırımları teşvik edebileceği* görüşü de destek bulmuştur (27. madde). Bu, tahkim dostu bir ülkenin uluslararası iş dünyasında rekabet avantajı sağlayabileceğini gösterir.

- Pandemi sürecinde tahkimin aksamaması ve *çevrimiçi tahkim uygulamalarının olumlu sonuçlar doğuracağı*na dair algılar da olumlu yöndedir (28. ve 29. maddeler).

- Ancak, tahkimin dijitalleşmesi ve yapay zekâ gibi yenilikçi teknolojilerle olan ilişkisine yönelik kararsızlıklar mevcuttur (32. ve 33. maddeler). Bu, tahkim *süreçlerinin geleneksel yapısının dışına çıkıldığında katılımcıların tereddütlü olduğu*nu gösterir.

Bu bulgular, *tahkimin geleceğine dair genel olarak iyimser bir tablo çizerken, teknolojik yeniliklerin tahkim süreçlerine entegrasyonu konusunda bazı belirsizliklerin olduğunu* işaret etmektedir.

Tablo 14'ün geneline yani tahkimin farkındalığına ilişkin bir değerlendirme yapılacak olursa *katılımcıların*, tahkimle ilgili dört temel boyuttaki algılarını detaylı bir şekilde incelemektedir. Genel olarak şu sonuçlar çıkarılabilir:

- *Tahkimin Bilinirliği*: Toplum genelinde yeterli düzeyde değil ve daha fazla tanıtım ve bilgilendirmeye ihtiyaç var. Özellikle yasal düzenlemeler ve tahkim hakkında bilgiye erişim gibi konularda eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir.
- *Tahkimin Etkinliği*: Tahkim genel olarak etkili bir yöntem olarak algılanmakta, ancak devlet yargısı ile kıyaslandığında bazı tereddütler mevcuttur. Özellikle ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim, katılımcılar tarafından olumlu değerlendirilmektedir.
- *Tahkimin Tercih Edilebilirliği*: Hız ve maliyet avantajları nedeniyle tahkim tercih edilebilir bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Ancak, güvenilirlik ve adalet gibi unsurlar konusunda daha fazla güven inşa edilmesi gerekmektedir.
- *Tahkimin Geleceği*: Katılımcılar tahkimin geleceğine dair genel olarak olumlu bir beklentiye sahiptirler. Özellikle uluslararası ticaret ve yatırımlar açısından tahkimin önemi vurgulanmaktadır. Ancak dijitalleşme ve teknolojik yenilikler konusunda bazı çekinceler mevcuttur.

Sonuç olarak, tahkim genel anlamda etkili ve tercih edilebilir bir yöntem olarak görülmekte, ancak bilinirliği artırılmalı ve bazı güven sorunlarının giderilmesi gerekmektedir. Tahkimin gelecekte daha yaygın ve etkili bir çözüm yolu olarak kabul görmesi, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde stratejik adımlar atılmasına bağlıdır.

SONUÇ

Ticari ilişkinlerin yoğunlaşmasıyla birlikte ticari uyuşmazlıklarda da artış meydana gelmiştir. Ortaya çıkan uyuşmazlıklar yargı yoluyla çözümlenebileceği gibi barışçıl ya da dostane yollar olarak bilenen alternatif çözüm yolarıyla da çözümlenebilmektedir. Taşıdıkları bir takım avantajlar dolayısıyla günümüzde alternatif çözüm yollarına her geçen gün daha da ilgi artmaktadır. Türkiye'deki yasal düzenlemelere göre ticari uyuşmazlıklar için başvurulabilen iki alternatif çözüm yöntemi bulunmaktadır. Bunlar arabuluculuk ve tahkimdir. Türkiye yasal düzenlemeler dolayısıyla ticari uyuşmazlıklarda arabuluculuk yöntemi giderek yaygınlaşmaktadır. Buna karşın daha çok uluslararası ticari uyuşmazlıklarda tahkime gidilmektedir. Oysa ticari uyuşmazlıklarda tahkime gidilmesinin birçok avantajı bulunmaktadır. O nedenle tahkim uygulaması hakkında toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de arabuluculuk uygulamalarının yasal

düzenlemelerle, eğitimlerle daha görünür hale geldiği gibi tahkim içinde benzer adımlar atılması gerekmektedir. Tahkim ile ilgili tahkimin ruhuyla örtüşecek adımlar atılması halinde uyuşmazlıklarda tahkimin daha fazla benimsenmesine yol açacaktır.

Bu araştırmada Türkiye'deki ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim farkındalığını ve tercih edilme oranlarını inceleme yapılması amaçlamıştır. Küresel ticarette tahkim, taraflar arasında hızlı, maliyet etkinliği ve gizlilik sağlayan bir çözüm yolu olarak öne çıkarken, Türkiye'de tahkimin yeterince yaygın kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Araştırmada yapılan anketler ve analizler sonucunda tahkimle ilgili farkındalığın düşük olduğu, tahkimin bilinirliği ve tercih edilme oranlarının ise sınırlı kaldığı görülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular, Türkiye'deki ticari şirketlerin tahkim farkındalığının genel olarak düşük olduğunu göstermektedir. Şirketlerin önemli bir kısmı tahkim süreci hakkında yeterli bilgiye sahip değildir, bu da tahkim tercihlerini sınırlamaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde tahkime başvurma oranı daha düşüktür. Bunun başlıca nedenleri arasında, tahkim hakkında yeterli bilgilendirmenin yapılmaması, tahkimin maliyetine dair yanlış algılar ve şirketlerin devlet yargısına daha fazla güven duyması yer almaktadır. Araştırmanın bulguları, tahkimin Türkiye'de hala geniş çapta benimsenmediğini, özellikle uluslararası ticari uyuşmazlıklarda dahi tahkimden yeterince faydalanılmadığını göstermektedir. Katılımcılar tahkimin hızlı ve etkin olduğunu kabul ederken, yine de tahkimi kullanmak yerine mahkemelere başvurmayı tercih etmektedirler. Bu tercihin altında yatan faktörler, tahkimin uzun vadeli sonuçlarına dair belirsizlikler, mahkeme süreçlerinin daha güvenilir olduğu algısı ve tahkimle ilgili eksik düzenlemeler olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, tahkim süreçlerine başvurmanın kültürel olarak henüz yaygınlaşmamış olması da bir diğer etken görülmektedir. Türkiye'de tahkimin yaygınlaşması için daha fazla bilgilendirme yapılması ve tahkim süreçlerinin avantajlarının açık bir şekilde anlatılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, tahkimin özellikle büyük ölçekli şirketler arasında daha fazla tercih edilmesi ve bilinirlik seviyesinin yüksek olmasıdır. Büyük şirketlerin, uluslararası bağlantıları ve ticari faaliyetlerinin karmaşıklığı nedeniyle tahkim süreçlerine daha aşina oldukları gözlemlenmiştir. Ancak, küçük ve orta ölçekli şirketler tahkim hakkında daha az bilgiye sahip olup,

uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yerine mahkemeye yoluna başvurmayı tercih etmektedirler. Bu durum, tahkim farkındalığının şirket büyüklüğü ve uluslararası ticaret deneyimi ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyi yüksek katılımcıların tahkime daha olumlu yaklaştığı ve tahkimin etkinliğine dair daha yüksek bir algıya sahip oldukları gözlemlenmiştir. Lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcıların, tahkim süreçlerinin hız ve maliyet avantajlarını daha iyi değerlendirdiği ve bu nedenle tahkimi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, genç katılımcılar ve daha deneyimli çalışanlar tahkime daha fazla ilgi göstermektedir. Bu sonuçlar, tahkim farkındalığının arttırılması gereken belirli hedef kitlelerin (küçük ve orta ölçekli şirketler, düşük eğitim düzeyine sahip yöneticiler) olduğuna işaret etmektedir. Bulgular aynı zamanda tahkimin geleceğine dair olumlu bir algının mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, tahkimin Türkiye'de gelecekte daha fazla tercih edileceğini ve ticari uyuşmazlıkların çözümünde daha etkin bir çözüm yolu haline geleceğini düşünmektedir. Ancak bu olumlu beklentilere rağmen, tahkimin tercih edilme oranı halen sınırlıdır ve tahkimin yaygınlaşması için stratejik adımlar atılması gerekmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak, Türkiye'de tahkimin farkındalığını artırmaya yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. İlk olarak, tahkimin avantajlarının özellikle küçük ve orta ölçekli şirketler için daha anlaşılır bir şekilde sunulması gerekmektedir. Bu şirketlerin tahkim süreçlerine aşina olmamaları, tahkimi tercih etme oranlarını düşürmektedir. Bu doğrultuda, başta ticaret odaları olmak üzere meslek odaları, barolar ve ticari birlikler aracılığıyla tahkim hakkında bilgilendirme kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar, tahkimin hız, gizlilik ve maliyet gibi avantajlarını iyi anlatılmalı ve özellikle ticari uyuşmazlıklarda nasıl etkili bir çözüm yolu sunduğunu anlatmalıdır. İkinci olarak, tahkimin daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için hukuki düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Tahkimin kullanımını teşvik edecek yasal düzenlemelerin yapılması, özellikle iç tahkim konusunda belirsizliklerin giderilmesi ve tahkim süreçlerinin daha öngörülebilir hale getirilmesi önemlidir. Bu kapsamda, Türkiye'de kurumsal tahkim merkezlerinin etkinliği artırılmalı ve tahkim süreçlerine katılım daha fazla teşvik edilmelidir. Üçüncü olarak, tahkim eğitimlerine daha fazla önem verilmelidir. Üniversitelerde tahkim derslerinin artırılması ve ticari hayatın içindeki profesyonellere yönelik tahkim eğitim programlarının düzenlenmesi, tahkim farkındalığını artırmada önemli rol

oynayacaktır. Ayrıca, şirket içi hukuki danışmanlık birimlerinin tahkim süreçlerine daha fazla yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Sonuç olarak, Türkiye'de tahkimin yaygınlaşması için hem eğitimsel hem de hukuki düzenlemelerle desteklenen kapsamlı bir stratejiye ihtiyaç vardır. Tahkim, ticari uyuşmazlıkların çözümünde hız, gizlilik ve maliyet avantajları sunarak ticari hayatın sürekliliğini sağlamaktadır. Bu nedenle, tahkim farkındalığının artırılması, Türkiye'deki ticari aktörlerin daha etkin bir uyuşmazlık çözüm yoluna ulaşmalarına katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.
Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekip gerekmediğini belirtmemiştir.
Peer Review: Double peer-reviewed.
Financial Support: The author has not specified whether financial support was received for this study
Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest
Ethics Committee Approval: The author has not specified whether ethics committee approval was required.

KAYNAKÇA

Akıncı, Ziya. *Milletlerarası Tahkim*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.

Alangoya, Yavuz., Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2006.

Alternative Dispute Resolution Supplier Survey. *Copy-right.* Melbourne: State Government of Victoria, Department of Justice, Mayıs 2007.

Brown, Scott, Christine Cervenak and David Fairman. "Alternative Dispute Resolution Practitioners Guide." Washington: Center for Democracy and Government, 1998.

Burn, George, Claire Morel De Westgaver and Victoria Clark, *Annual Arbitration Survey 2023*: *The Rise of Machine Learning*. Bryan Cave Leighton Paisner, Last modified February 23, 2024. https://www.bclplaw.com/en-US/events-insights-news/bclp-arbitration-survey-2023.html.

Campbell, Meris. "Arbitration Agreements." in *The Montreal Convention a Commentary*, edited by George Leloudas George Leloudas, Paul S. Dempsey, and Laurent Chassot, 30 - 60. Edward Elgar Publishing Ebooks, 2023.

Chatzipanagiotis, Michael. "Arbitration." in *The Montreal Convention a Commentary*, edited by George Leloudas George Leloudas, Paul S. Dempsey, and Laurent Chassot, 413 - 421. Edward Elgar Publishing Ebooks, 2023.

De Waart, P. J. I. M. *The Significance Of The Element Of Negotiation İn The Pacific Settlement Of Disputes Between States*. Netherlands: Springer, 1973.

Deliduman, Seyithan, ve Yakup Oruç. "Ticari Davalar." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, no.2 (2012): 99 - 110.

Ekmekçi, Ömer, Muhammet Özekes, Murat Atalı ve Vural Seven. *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*. İstanbul: Onikilevha Yayınları, 2019.

Ekşi, Nuray. *Türkiye'de Kurumsal Tahkim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.

Elfatih, Samya et. al., "Arbitration Bases For Settling Commercial Disputes İn Accordance With The Provisions Of The Code Of Judgments (Justıce) Comparative Study International Trade Law (Uncıtral) In Light Of The

Emirati Arbitration Law." *International Journal Of Religion* 5, no. 11 (2024): 242 - 252.

Fiadjoe, Albert. *Alternative Dispute Resolution: A Developing World Perspective*. First Published. London: Cavendish Publishing Limited, 2004.

Fulena, Viraj, and Hemant B. Chittoo, "International Commercial Litigation And Arbitration Research Essay." *International Journal Of Social Science And Human Research*, no. 02 (2023): 1311 - 1316.

Guyon, Yves. *L'Arbitrage,* Paris: Economica, 1995.

Ildır, Gülgün. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*. İstanbul: Seçkin Yayınları, 2003.

Ivanets, M., "The Role and Significance of International Commercial Arbitration in Investment Disputes." *Uzhhorod National University Herald Series Law* 1, no. 81 (2024): 286 - 290.

İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC). *İstanbul Tahkim Merkezi: 2021 Yılı Dava İstatistikleri*. İstanbul: ISTAC, 2022. Erişim tarihi Ağustos 06, 2024, https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2022/06/ISTAC-2021-Dava-%C4%B0statistikleri-G%C3%BCncel.pdf.

İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC). *Rakamlarla ISTAC*. İstanbul: ISTAC, 26 Ekim 2015 – 1 Mart 2018), Erişim tarihi Ağustos 06, 2024, https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/rakamlarla_istac_tr.pdf.

Kalkınma Ajansları. "Kalkınma Planlamasında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması." Erişim tarihi Nisan 06, 2022, https://ka.gov.tr/sayfalar/kalkinma-planlamasinda-istatistiki-bolge-birimleri-siniflandirmasi--24.

McDade, Joseph M. and David E. Marmelstein. *Alternative Dispute Resolution A Practical Guide for Resolving Government Contract Controversies*. Washington: Defending Liberty Pursuing Justice. 1999.

McIlwrath, Michael. "Surveys Seek Input on Settlement Enforcement." *Wolter Kluwer: Kluwer Arbitration* (Blog), October 14, 2014, Son değiştirilme tarihi Şubat 06, 2024, Https://Arbitrationblog.Kluwerarbitration.Com/Category/Surveys/.

Nkongho, Elizabeth A. "Alternative Dispute Settlement İn International Law: Resolving Commercial Disputes Through Arbitration." *Saudi Journal Of Economics And Finance* 8, no. 06 (2024): 149 - 166.

Nomer, Ergin, Nuray Ekşi ve Günseli Öztekin Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016.

Özbek, Mustafa. "İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (I), Birinci Bölüm Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller." *TBB Dergisi*, no. 56 (2005): 90 - 132.

Özbek, Mustafa. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

Pekcanıtez, Hakan. "Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri." *Hukuki Perspektifler Dergisi*, no. 5 (2005): 12 - 16.

Pekcanıtez, Hakan. "İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı.", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, no.Özel Sayı. (2010): 635 - 655.

Queen Mary University of London. *2020 QMUL-CCIAG Survey: Investors' Perceptions of ISDS, Project: arbitration.qmul.ac.uk*. London: School of International Arbitration and Corporate Counsel International Arbitration Group (CCIAG), 2020.

Saygın, Beyza. *Türkiye'de Alternatif Uyuşmazlık Çözümüne Yeni Bir Yol: MED-ARB (Arabuluculuk-Tahkim)*, Bursa: Platon Hukuk Yayınevi, 2023.

Tanrıver, Süha. "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk." *TBB Dergisi*, no. 64 (2006): 151 - 177.

Viet, Long Tran. and Phan Thanh Hải. "Determinants Of Commercial Arbitration Selection to Resolve Disputes: Insights From Vietnamese Managers." *Journal Of International Arbitration* 41, no. 3 (2024): 371 - 396.

Ware, Stephan J. *Principles Of Alternative Dispute Resolution*. Third Edition: Concise Hornbooks Series, USA: West Academic Publishing, 2016.

White&Case. *2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration*. New York: Queen Mary University of London and School of International Arbitration, 2018.

WIPO. *Results of the WIPO Arbitration and Mediation Center International Survey on Dispute Resolution in Technology Transactions*. Geneva: WIPO Arbitration and Mediation Center, 2013.